

ЧОТИРИ ПРОСТОРИ БІБЛІОТЕКИ: МОДЕЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ

Практичний посібник

027:[021+022+025]
Ч—75

АВТОРИ-УКЛАДАЧІ:

Оксана Бояринова,

магістр з менеджменту організацій, керівник проєктів ВГО Українська бібліотечна асоціація

Оксана Бруй,

кандидат наук із соціальних комунікацій, директор Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», президент ВГО Українська бібліотечна асоціація

Лариса Лугова,

директор Львівської обласної бібліотеки для дітей, віцепрезидент ВГО Українська бібліотечна асоціація, заслужений працівник культури України

Ярослава Сошинська,

кандидат історичних наук, доцент Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», виконавчий директор ВГО Українська бібліотечна асоціація

Ірина Шевченко,

кандидат педагогічних наук, доцент, директор Центру неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, віцепрезидент ВГО Українська бібліотечна асоціація, заслужений працівник культури України

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ПРОСТОРІВ:

архітектурно-дизайнерське бюро Arcite.

Автори проєктів реконструкції 5-ти бібліотек у м. Києві та інших містах України.
mob: +380681178653, email: Arcite.design@gmail.com.

Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник / автори-укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. — Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. — 104 с.

ISBN 978-617-95010-2-9

У виданні представлено модель бібліотеки, що поєднує чотири простори: навчання, натхнення, зустрічей та подій, адаптовану експертами для застосування у публічних бібліотеках України. Загальну концепцію кожного простору доповнюють дизайнерські рішення, ідеї щодо змістовного наповнення, приклади бібліотечних послуг та сервісів. Цей практичний посібник допоможе бібліотекарям та керівникам ОТГ розбудувати сучасну бібліотеку своєї громади.

Видання здійснено у межах проєкту «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності» за підтримки Українського культурного фонду, за сприяння Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого.

Позиція Українського культурного фонду може не збігатись з думкою авторів.

Український культурний фонд — державна установа, створена у 2017 р. як нова модель надання на конкурсних засадах державної підтримки та промоції ініціатив у сфері культури та креативних індустрій. Діяльність Фонду, відповідно до чинного законодавства, є невід'ємною частиною політики і визначених пріоритетів діяльності Міністерства культури та інформаційної політики України.

Сайт: ucf.in.ua, facebook: <https://www.facebook.com/ucf.ua>.

ПАРТНЕРИ ПРОЄКТУ

Міністерство культури та
інформаційної політики України

Zholdak
foundation

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons Із Зазначенням Авторства — Некомерційна — Поширення На Тих Самих Умовах 4.0 Міжнародна

ВСТУПНЕ СЛОВО /5

ПРОСТІР
НАВЧАННЯ /8

01

- Бути сучасним — означає навчатися все життя /9
- Актуальна колекція інформаційних ресурсів (бібліотечний фонд) /10
- Віртуальне середовище бібліотеки для повсюдного навчання /12
- Гнучкий простір для навчання з вільним доступом до літератури /16
- Послуги та сервіси «простору навчання» /29

ПРОСТІР
НАТХНЕННЯ /34

02

- Простір натхнення зовні та всередині /36
- Інформаційні ресурси та обладнання /41
- Активності, послуги, сервіси «простору натхнення» /47

ПРОСТІР
ЗУСТРІЧЕЙ /59

03

- Простори для громадських активностей (організованих зустрічей) /61
- Простори для проведення вільного часу та відпочинку з друзями /69
- Простори на вулиці – двір, тераса, дах /79

ПРОСТІР
ПОДІЙ /84

04

- Подія по-науковому /86
- Дрібнички, або що ховається в деталях /89
- (Не)захмарний атлас /92
- Події в умовах пандемії коронавірусу /100

ПІДСУМКИ /103

ВСТУПНЕ СЛОВО

З 2014 року в Україні проходить реформа місцевого самоврядування та відбувається добровільне об'єднання територіальних громад. Органи самоврядування новоутворених та спроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ) розуміють важливість і беруть на себе відповідальність за збалансований економічний, соціальний та культурний розвиток своєї громади. Це означає, у тому числі, забезпечення мешканців доступними освітніми та культурними послугами належного рівня.

Цілком очевидно, що для зростання якості життя у громаді необхідні кардинальна трансформація відповідних соціальних інституцій, їхня чітка клієнтоорієнтованість та утворення сталих інтеграційних зв'язків. Саме за таких умов ми розвиватимемо наш людський капітал та розбудовуватимемо свідоме громадянство.

Немає жодного сумніву, що суттєвий позитивний вплив на розвиток територіальної громади справляє публічна бібліотека. Адже вона поєднує функції інформаційного, просвітницького, комунікаційного, творчого, культурного, дозвілєвого центру громади.

Саме тут мешканці можуть навчатися впродовж усього життя, здобуваючи і знання, і необхідні навички у сучасному мінливому світі. Тут вони отримують доступ до різних джерел достовірної інформації. У бібліотеці ми можемо розкрити свої таланти, розвинути свою креативність, продемонструвати на загал результати своєї творчості.

Бібліотека є територією співтворення, залучення та порозуміння. Тут ми вчимося бути толерантними, поважати та підтримувати одне одного. Тут народжуються ідеї, пишуться проєкти, проходять палкі дискусії та відзначаються успіхи.

Ми бачимо, що роль бібліотеки суттєво змінилася: раніше бібліотека надавала користувачам те, що їм потрібно, а тепер у бібліотеці вони можуть знайти те, чого їй не очікували. Раніше ми планували і будували бібліотечні приміщення, а тепер орієнтуємося на концепцію бібліотечного простору.

У філософському сенсі властивостями простору є необмеженість та неосяжність. Саме простір здатний формуватися, змінюватися і розвиватися у рухомих межах. Саме простір об'єднує матеріальне, технологічне та соціальне, традиційне та інноваційне.

Модель бібліотеки як поєднання чотирьох просторів розроблена у Данії.

А суттєвою передумовою її створення стала проведена у 2007 році реформа місцевого самоврядування, внаслідок чого кількість муніципалітетів зменшилася з 271 до 98. Ключовим поняттям реформи стало «життєздатні установи», що, звісно, спроектувалося і на бібліотечні заклади. З іншого боку, у Данії на державному рівні було оцінено роль публічних бібліотек у національній стратегії глобалізації, орієнтованій на суспільний добробут і прогрес, цифровізацію та поширення інноваційних ініціатив.

Концепція відкритої та резонуючої бібліотеки, що має чотири простори, розроблена у 2010 році дослідниками Королівської школи бібліотекознавства та інформаційних наук Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen та Henrik Jochumsen (Копенгаген, Данія) і включає простір навчання, простір досвіду, простір зустрічей та простір подій. Ця модель означила бібліотеку в локальному громадському інтегрованому просторі знань, культури та послуг. А урядовий звіт «Публічні бібліотеки у суспільстві знань», у якому ця модель вперше представлена, мав дієвий вплив на рішення муніципалітетів щодо трансформації підпорядкованих їм бібліотек.

Впродовж десяти років модель чотирьох просторів широко застосовується в усьому світі як професійними бібліотекарями, так і архітекторами та дизайнерами бібліотек. Насамперед, це стосується будівництва нових бібліотек, модифікації існуючих бібліотек та дизайну інтер'єру окремих бібліотечних просторів. З іншого боку, модель активно використовується в адвокаційній діяльності, для пояснення сучасних бібліотечних розробок та майбутніх бібліотечних планів політикам, урядовцям та широкому загалу. Адже вона чітко ілюструє як бібліотеки зміщують акценти своєї діяльності з розвитку бібліотечних фондів і колекцій документів до розбудови як простору культурного та літературного досвіду, простору взаємодії різних поколінь, простору співучасті, творчості та інновацій.

Отже, яким має бути простір сучасної бібліотеки?

Комфортним і сучасним, відкритим і доступним, щоб туди хотіли (і могли) прийти мешканці громади і почували себе зручно, вільно й затишно.

Мобільним і мультифункціональним, щоб невелике приміщення можна було швидко трансформувати для навчання, індивідуальної роботи, проведення зустрічей та організації подій.

Гібридним, щоб відвідувач бібліотеки міг користуватися і реальним, і віртуальним простором, який створюють бібліотекарі, задовольняючи і передбачаючи потреби громади.

Окремо варто згадати принципи універсального дизайну, завдяки якому речі, простір, послуги, взаємодія між людьми стають зручними, безпечними і доступними:

- Рівність та доступність використання;
- Гнучкість використання;
- Простота й інтуїтивність використання;
- Доступно викладена інформація;
- Терпимість до помилок;
- Малі фізичні зусилля;
- Наявність необхідного розміру, місця, простору.

Модель чотирьох просторів бібліотеки, адаптована авторами цього практичного посібника — експертами ВГО Українська бібліотечна асоціація, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого та дизайнерами — для використання у публічних бібліотеках України, насамперед буде корисною для бібліотекарів і керівників ОТГ, які прагнуть розбудувати у своїй громаді сучасну клієнтоорієнтовану бібліотеку.

Бути сучасним — означає навчатися все життя

Коли ми говоримо про навчання, то перше, що спадає на думку — школа та університет. Дійсно, саме школа та заклади професійної й вищої освіти все ще є основними місцями, де люди навчаються. Але в сучасному світі, який змінюється дуже швидко, нові знання виникають щомиті, інформаційні технології (ІТ) входять у всі сфери життя, неформальна освіта набуває надважливого значення у житті кожного та кожної з нас. Адже однією з основних навичок сучасної людини є не вміння засвоювати і накопичувати знання, а вміння постійно перенавчатися, тобто навчатися впродовж усього життя.

Одне з призначень бібліотеки в суспільстві — бути місцем для навчання впродовж життя для кожного, хто має в цьому потребу. Саме в бібліотеці можна реалізувати своє конституційне право доступу до інформації, отримати нові знання та навички. Бібліотека є базою безперервної освіти та самоосвіти. Як відзначається у **Бібліотечному маніфесті для Європи** (<https://www.europe4libraries2019.eu>):

Через бібліотеки кожному в будь-який період його життя гарантується можливість навчатися, читати та розвиватися.

Таким чином, бібліотеки сприяють розвитку компетентної, освіченої та мислячої особистості. Це є особливо актуальним для українського суспільства в умовах російської агресії та інформаційної війни.

У моделі чотирьох просторів бібліотеки «простір навчання» є ключовим, адже нові знання та вміння, які клієнти (користувачі) бібліотеки можуть тут отримати, застосовуються ними і в їхній діяльності поза межами бібліотеки, і в їхніх активностях в інших бібліотечних просторах — «просторі натхнення», «просторі зустрічей» та «просторі подій».

Базовими елементами функціонування «простору навчання» в бібліотеці є:

- актуальна колекція інформаційних ресурсів (бібліотечний фонд);
- зручне віртуальне освітнє середовище бібліотеки;
- спеціально обладнаний фізичний простір у приміщенні бібліотеки;
- послуги бібліотеки, основними з яких є доступ до інформаційних ресурсів, доступ до інтернету, робота зі спеціальним обладнанням, освітні заходи й місця для самостійних занять.

Актуальна колекція інформаційних ресурсів (бібліотечний фонд)

Зміст фонду

Як би швидко не розвивались технології, як би не змінювався світ навколо, як би не трансформувалися самі бібліотеки, але документи, які бібліотека відбирає, залучає, систематизує, організовує та надає в доступ користувачам, є основою не лише для організації «простору навчання», а й загалом існування бібліотеки.

Основними вимогами до колекції інформаційних ресурсів сучасної бібліотеки є **актуальність та достовірність**.

Важливо, щоб користувачі бібліотеки мали доступ до книжкових новинок, тому варто зважати та дотримуватися нормативу оновлення бібліотечних фондів — 5% щороку (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 72 **«Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні»**, <https://bit.ly/2Q9ql9Y>). Тому важливо спрямувати роботу з комплектування бібліотеки на залучення нових видань. А оскільки зазвичай бібліотека має обмеження для розміщення фондів у приміщеннях, то важливо також вилучати з фонду літературу, яка застаріла, не користується попитом. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2011 р. № 1271 **«Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури»** (<https://bit.ly/3aNQ9re>), дозволяється

продаж документів з фондів бібліотек, що списуються та підлягають утилізації, фізичним та юридичним особам.

В організації «простору навчання» особливу увагу варто приділити науково-популярним виданням, літературі з розвитку особистості, отримання практичних навичок. Яких саме — залежить від потреб та запитів користувачів конкретної бібліотеки.

Сьогодні видається багато різних книжок, іноді, на жаль, сумнівного змісту. Тому бібліотеці важливо відфільтрувати «неякісні» видання, наприклад, антинаукові, що містять недостовірну інформацію, та не включати їх до своїх колекцій.

У ситуації війни з Російською Федерацією бібліотекам необхідно ретельніше слідкувати за тим, щоб до фонду не потрапила література зі списків, заборонених до ввезення в Україну, та постійно звірятися з **Переліком книжкових видань**, зміст яких спрямований на ліквідацію незалежності України, пропаганду насильства,

розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини (<https://bit.ly/2CMrGwG>).

Документи на різних носіях

Існують різні типи носіїв інформації, які спрощують доступ до неї в просторі та часі. Бібліотека має звертати на це увагу та формувати власну колекцію інформаційних ресурсів із урахуванням таких обставин. До цього часу лівову частку фондів бібліотек складають паперові документи. Однак, з'являється все більше електронних видань в різних форматах (текстові, аудіо, з доповненою реальністю та ін.).

Бібліотеки можуть залучати до своїх фондів зовнішні віддалені електронні ресурси (передплатні й ті, які вільно доступні в інтернеті), систематизувати та організовувати до них доступ користувачам через свої інтернет-ресурси (вебсайти, блоги тощо). Наприклад, так робить **Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка** (<https://korolenko.kharkov.com/bazy-dannyh.html>) або **Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека** (<http://www.reglibrary.mk.ua/index.php/elektronni-bazi>). Якщо таких ресурсів багато, то на вебсторінці їх краще подавати в алфавітному порядку, створюючи так званий перелік А-Я, як це роблять іноземні бібліотеки (<https://www.spl.org/online-resources/a-z-online-resources>) та деякі українські (<https://www.library.kpi.ua/resources/databases>).

Слід відзначити, що досить багато електронних ресурсів, зібраних у бази даних або окремих, є у відкритому доступі. У відборі таких ресурсів необхідно орієнтуватися на потреби користувачів конкретної бібліотеки. Це можуть бути сайти, які представляють тематичні ресурси. Наприклад, **Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтва України** надає у вільний доступ усі свої видання, у тому числі періодику (<http://www.mari.kiev.ua/science/scientific-publications>). Є архіви суспільно-політичної періодики, що також представлені у відкритому доступі, як **Дзеркало тижня** (<https://zn.ua/ukr/gazeta/archive>). Багато періодики, яку бібліотека передплатує в паперовому вигляді, також можна передплатити в онлайн-версії. Наприклад, газету **Урядовий кур'єр** (<http://ukurier.gov.ua/uk/terms>) чи часопис **Критика** (<https://krytyka.com.ua/products/subscription/2in1>).

Варто залучити до своїх електронних колекцій видання з ресурсу **OverDrive** (<https://www.overdrive.com>). Більшість представлених там видань — іноземними мовами, однак, на платформі вже є близько 500 книжок українською. Умови використання сервісу бібліотеками визначаються індивідуально. Необхідно зареєструвати бібліотеку на сайті (<https://company.overdrive.com/contact/sales-inquiry>) і представник компанії зв'яжеться з контактною особою для вирішення умов користування. Зауважте, що спілкування ведеться англійською мовою. Сервіс надає

бібліотекам можливість інтегрувати бібліографічні записи (у форматі MARC21) до своїх автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС), щоб мати статистику книговидачі. Якщо бібліотека не має АБІС, то можна до системи OverDrive інтегрувати базу користувачів, щоб там на акаунті бібліотеки генерувати статистику. У цьому випадку можна користуватися вбудованим сервісом управління користувачами і самостійно визначати термін видачі книг на платформі OverDrive.

Багато видавництв вже пропонують електронні версії книжкових видань. Після врегулювання юридичних питань на загальнодержавному рівні можливо буде здійснювати їхнє придбання та надавати послугу видачі видань на електронних читанках (спеціальних пристроях для читання електронних книжок). Подібна ситуація і з аудіокнижками. Українські та іноземні видавці пропонують достатню кількість аудіокниг. Однак, ліцензії цих видань, в основному, передбачають їхнє використання безпосередньо фізичними особами, а не через бібліотеку. У цьому випадку файли аудіокниг завантажуються на мобільні пристрої через спеціальні додатки, як, наприклад, **аБук** (<https://abuk.com.ua>). Аудіокниги є важливими для обслуговування людей з вадами слуху, тож можна купувати аудіокниги, записані на оптичних дисках (CD, DVD), наприклад, в інтернет-магазині **AudioBooks** (<https://audiobooks.ua/uk>).

Бібліотеки оцифровують власні паперові фонди та пропонують їх користувачам через сторінки на вебсайтах (<https://korolenko.kharkov.com/fond-el-docs.html>) та повноцінні цифрові (електронні) бібліотеки, як **«Культура України»** Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (<https://elib.nlu.org.ua>).

Віртуальне середовище бібліотеки для повсюдного навчання

Одним із основних сучасних освітніх трендів є повсюдне навчання, що передбачає можливість навчатися будь-де і будь-коли, як і коли це зручно тим, хто навчається. Тому бібліотеки, як заклади неформальної освіти, організовуючи «простір навчання», мають приділити належну увагу створенню комфортного віртуального середовища. Саме в його межах бібліотеки організовують та надають користувачам освітні послуги дистанційно, створюють умови для онлайн-навчання. Це стало ще актуальнішим у зв'язку з пандемією Covid-19.

Основною умовою для створення комфортного віртуального середовища для повсюдного навчання є наявність у бібліотеці:

- комп'ютерної мережі з підключенням до інтернету;
- офісного та спеціального програмного забезпечення;

- відповідної техніки (комп'ютерної, офісної, копіювальної, спеціальної для надання певних послуг);
- ІТ-фахівця.

Базові складові віртуального середовища бібліотеки

- Вебсайт бібліотеки
- Блоги, сторінки та групи в соціальних мережах (Facebook, Instagram, Telegram та ін.)
- Електронний каталог
- Цифрова бібліотека
- Система пошуку

Вебсайт бібліотеки

Для того, щоб бути частиною й учасником національного та світового інформаційного простору, бібліотеці необхідно представляти себе в інтернеті через вебсайт (вебпортал). На вебсайті вміщується основна інформація про ресурси, послуги та події бібліотеки, а також надаються онлайн-сервіси (<http://www.terebovia-biblioteka.edukit.te.ua>).

У контексті «простору навчання» бібліотека на своєму вебсайті організовує доступ до колекції інформаційних ресурсів через електронний каталог, цифрову бібліотеку, зовнішні електронні ресурси. На вебсайті також розвиваються онлайн-сервіси: віртуальна довідка, онлайн-форми замовлення електронного доставлення документів (ЕДД), міжбібліотечного абонементу, бронювання приміщень та зон для проведення навчальних заходів, групової та індивідуальної роботи тощо.

Можна замовити розроблення бібліотечного сайту професійній комерційній компанії, яка створить індивідуальний дизайн та власне вебсайт відповідно до технічного завдання, підготовленого разом з вами. У цьому випадку рекомендовано розробляти сайт з використанням поширених систем управління змістом, наприклад, **Drupal** (<https://www.drupal.org>) чи **WordPress** (<https://uk.wordpress.org>). Такі системи є досить легкими в управлінні, їхнє наповнення та редагування може здійснюватися працівником без спеціальної ІТ-освіти. Хоча, звісно, як будь-яка ІТ-система, вони теж потребують фахової підтримки спеціаліста для оновлення версії, впровадження нових модулів чи сервісів, здійснення резервного копіювання тощо. Бібліотека може створити вебсайт і самостійно, використовуючи як названі системи, так і спеціальні конструктори сайтів, до прикладу, **Webnode** (<https://www.webnode.com.ua>) або **Mozello** (<https://www.mozello.com/uk>), застосування яких не потребує глибоких знань в ІТ.

Вебсайт є тим складником віртуального середовища бібліотеки, який поєднує всі інші. Адже саме вебсайт є вхідною точкою для них.

Блоги, сторінки та групи в соціальних мережах

Бібліотека також може вести загальні чи спеціальні (присвячені певним темам чи спрямовані на конкретну аудиторію) блоги, сторінки та групи в соціальних мережах, таких як **Facebook**, **Instagram**, **Telegram**, на сервісі **YouTube** та ін. На цих ресурсах поширюється корисна інформація, яка може використовуватися бібліотекарями для проведення освітніх заходів та користувачами для організації самостійного навчання. Яскравим прикладом є блог **«Молодіжний лайфхак»** Тернопільської обласної бібліотеки для молоді (<https://youth.tobm.org.ua>).

Якщо бібліотека створює освітній контент за окремими темами, для окремих курсів, шкіл, заходів, то він може поширюватися і на сайті бібліотеки, і вказаними каналами — загальними чи окремо створеними під певну освітню програму або захід. Так, наприклад, це робить **Бібліотека Університету Канзас**, США (<https://lib.ku.edu/video-tutorials>).

Ще бібліотека може поширювати інформацію про освітні заходи, які відбуваються в бібліотеці, рекламувати свої освітні послуги, ділитися інформацією про роботу курсів, гуртків та клубів. За допомогою блогів, сторінок та груп у соціальних мережах бібліотека формує спільноти, зацікавлені в навчанні за певним напрямом. Учасники цих спільнот можуть не лише отримувати інформацію від бібліотеки, а й спілкуватися та ділитися інформацією між собою.

Створити власний блог бібліотека може і на **WordPress** (<https://uk.wordpress.org>), і на **Blogger** (<https://www.blogger.com>), і на інших спеціальних платформах.

Електронні каталоги бібліотек доступні в інтернеті в режимі 24/7 та забезпечують можливість будь-кому побачити, які видання є у бібліотеці. А зареєстровані користувачі бібліотеки мають змогу віддалено здійснювати електронне замовлення на потрібне видання і, прийшовши до бібліотеки, не витратити час на його очікування, адже замовлені інформаційні ресурси вже знаходяться на бронеполіці.

Електронний каталог та його представлення в інтернеті у вигляді WEB OPAC (Online Public Access Catalogue) є одним із модулів спеціального програмного забезпечення для автоматизації бібліотечних процесів (АБІС). АБІС може бути комерційним продуктом (найпопулярнішими в світі є комерційні програмні рішення від компаній **SirsiDynix**, **Innovative**, **ExLibris**), так і з відкритим кодом (**OPALS**,

<https://opalsinfo.net>, *Koha*, <https://koha.org> та ін.). Останні декілька років Koha активно впроваджується в публічних бібліотеках України. Так, бібліотеки Львова стали працювати з Koha з 2019 року. Як виглядає електронний каталог бібліотеки, що використовує Koha як систему автоматизації своїх процесів, можна побачити на прикладі *Львівської обласної бібліотеки для дітей* (<https://opac.lodb.org.ua>).

Обов'язковою умовою обрання АБІС є її відповідність міжнародним стандартам, підтримка цією системою міжнародних стандартів створення електронних каталогів (*MARC21, Dublin Core, Resource Description and Access* та ін.) й міжнародних стандартів обміну даними (*Z39.50, OAI-PMH* та ін.). Це забезпечить бібліотекам інтегрування їхніх каталогів з іншими власними та зовнішніми базами даних.

Цифрова (електронна) бібліотека

Цифрова (електронна) бібліотека — повнотекстова база даних оцифрованих документів. Саме через цифрові бібліотеки користувачам надається віддалений доступ (через інтернет) до повних текстів видань, які знаходяться у бібліотечних фондах. Насамперед, йдеться про оцифрування рідкісних видань, на які не поширюється дія авторського права (70 років після смерті автора). В іншому випадку з автором необхідно укласти договір про передачу прав на оцифрування твору та його поширення через інтернет.

Для створення цифрової бібліотеки може використовуватись і комерційне програмне забезпечення (наприклад, *DLibra*, <https://dingo.psnc.pl/dlibra>), і відкритого коду (наприклад, *Omeka*, <https://omeka.org>), яке підтримує міжнародні стандарти створення цифрових бібліотек та обміну даними. Прикладом цифрової бібліотеки, створеної на Omeka, є *Цифрова бібліотека «Київ»* (<http://dlib.kiev.ua>).

Система пошуку (discovery system)

Система пошуку — це спеціальне програмне забезпечення, яке надає єдиний пошуковий вебінтерфейс для всіх ресурсів бібліотеки — як локальних, так і віддалених. Такий вебінтерфейс відповідає сучасним тенденціям ІТ, вимогам та очікуванням користувачів бібліотеки щодо простоти, ефективності та швидкості отримання релевантних результатів. Система пошуку може бути як частиною загальної АБІС, так і спеціальним програмним продуктом — надбудовою над електронним каталогом, цифровою бібліотекою, зовнішніми віддаленими електронними ресурсами. Вона забезпечує одночасний пошук у всіх цих ресурсах.

Для створення системи пошуку бібліотека може використовувати і комерційні рішення, наприклад, *Primo*, як *Національна бібліотека Швейцарії* (<https://bit>).

ly/31flqPz), і програмне забезпечення відкритого коду, наприклад, **Vufind**, як у **Консорціумі академічних та дослідницьких бібліотек штату Іллінойс**, США (<https://i-share.carli.illinois.edu/all/vf>).

Система пошуку інтегрується у вебсайт та інші вебресурси бібліотеки.

Мобільні технології

Застосування мобільних технологій є особливо актуальним для бібліотек, що орієнтуються на аудиторію з активним використанням смартфонів. Варто пам'ятати, що і вебсайт бібліотеки, і всі бібліотечні продукти, які мають вебінтерфейс (електронний каталог, електронна бібліотека), обов'язково мають мати мобільний інтерфейс.

Важливо організувати взаємозв'язки та взаємодію усіх складників віртуального середовища бібліотеки таким чином, щоб усі вони створювали зручне та дружнє середовище, де можна швидко та з мінімальними обмеженнями отримати необхідну інформацію й освітню послугу, організувати своє навчання самостійно.

Гнучкий простір для навчання з вільним доступом до літератури

Організуюючи «простір навчання», бібліотека пропонує своїм користувачам багато різних можливостей. При цьому можуть робитися акценти на різні потреби, різні вікові групи, різні форми навчання. Тож у бібліотеці необхідно створити й відкриті, привабливі простори для різних освітніх потреб і навчальних ситуацій, і функціонально розділені спеціальні зони для навчання (групового чи індивідуального, з куратором чи самостійного).

Основні елементи «простору навчання»:

- лекційна зона/клас;
- зона для групової роботи;
- комп'ютерний клас/куточок;
- лабораторія/майстерня;
- місця для індивідуальних занять;
- навчальні простори для дітей;
- простір навчання для людей з інвалідністю.

Важливо, щоб ці простори та зони взаємодіяли між собою й з іншими частинами загального простору всього приміщення бібліотеки. Якщо приміщення бібліотеки

дозволяє, то всі ці зони мають існувати паралельно.

За можливості, коли це дозволяє площа приміщення, кожен з елементів простору для навчання варто відділяти від інших публічних функціональних зон в бібліотеці, щоб активності, які відбуваються в них, не заважали одне одному. Це можуть бути і прозорі скляні перегородки, і стелажі з книгами, і пересувні ширми (перегородки).

У населених пунктах, де є заклади освіти (школи, коледжі, заклади професійної/вищої освіти), бібліотека також є місцем, яке використовується для навчання в межах здобуття формальної освіти. Сюди приходять, щоб попрацювати спільно малою групою над проєктами або індивідуально навчатися (підготувати домашнє завдання, попрацювати над рефератом, курсовою, дипломною роботою).

Лекційна зона/клас

Для проведення навчальних заходів у форматі лекцій чи презентацій, які передбачають присутність великої кількості людей (зазвичай від 20 до 150 осіб, залежно від приміщення та потреб бібліотеки), в «просторі навчання» виділяють окрему зону, за можливості відокремлену від решти простору спеціальною звукопоглинаючою ширмою, прозорою скляною перегородкою або організовану в окремій кімнаті. Це важливо, оскільки лекція може заважати іншим користувачам, які в цей час зосереджено навчаються або обговорюють групою певний проєкт. Так само активності, які в цей час проходять в інших частинах бібліотеки, заважатимуть слухачам зосередитись на темі лекції.

Якщо бібліотека має достатньо площі й лекційну зону організовано в окремому приміщенні або як відокремлену зону, яка має лише одне призначення, то вона обладнується стаціонарними меблями. Якщо ж «простір навчання» організовано як трансформер, тобто і одну й ту ж площу, зали, їх частини використовують для різних потреб, залежно від ситуації, то й меблі, відповідно, необхідно мати мобільні. Лекційна зона може легко трансформуватися в зону для групової роботи чи місця для індивідуальної роботи.

Зручно обладнати таку зону (клас) стаціонарним проєктором, який закріплюється під стелею, й екраном та/або інтерактивною дошкою (Smart Board). Однак, може застосовуватися і переносне технічне обладнання.

Лекційна зона (клас) також може використовуватися в активностях «простору подій» для зустрічей з відомими людьми, дискусій тощо.

Така зона є в багатьох бібліотеках. З-поміж яскравих прикладів можна назвати **WIKI бібліотеку** — публічну бібліотеку №25 Централізованої бібліотечної системи для дорослих міста Львова, яку нещодавно оновлено як частину великого освітнього

проєкту *Lviv Open Lab*. Лекційна зона є важливою частиною оновленого простору й збирає зацікавлених послухати фахівців з дуже широкої тематики: і про літературу та психологію, і про наукові відкриття та бізнес (<https://bit.ly/32iXZ8t>).

Рис. 1.1 – Лекція у WIKI бібліотеці, Львів

Зона для групової роботи (коворкінг)

Місця для групової роботи (зону коворкінгу) необхідно розташовувати в приміщенні бібліотеки таким чином, щоб розмови не заважали іншим відвідувачам бібліотеки. Такі зони можна відгороджувати книжковими стелажми, спеціальними звукопоглинаючими ширмами, що створює відокремлений простір. Якщо дозволяє приміщення, то для навчання в групах роблять невеликі прозорі скляні кімнати (так звані переговорні кімнати). Їхня прозорість не зменшує загального простору приміщення бібліотеки, а скляні стіни обмежують поширення звуку.

Зазвичай одна така зона створюється для роботи групи від 6 до 12 осіб. Може бути створено декілька зон для спільної роботи різної кількості людей. Такі зони можуть використовуватись як для роботи над спільними проєктами в самоорганізованому навчанні, так і для проведення бібліотекою різноманітних тренінгів, майстер-класів чи курсів, наприклад, мовних.

Також ці зони можуть використовуватись в межах «простору натхнення» для проведення різноманітних гуртків та бути «місцем зустрічі».

Окрім столів та крісел або стільців, для роботи в таких зонах встановлюється

чи за потреби надається додаткове обладнання та канцтовари: ноутбуки, фліпчарти, маркери, папір тощо.

Коворкінги в бібліотеках набувають все більшої популярності. Наприклад, коворкінг у **Покровській центральній районній бібліотеці** та **Центральній бібліотеці Кам'янського** Дніпропетровської області (<https://bit.ly/2QcicqN>). Активно змінюються і бібліотеки Львова, трансформуючи свої простори, частиною яких є коворкінги. Це й **Перша львівська медіатека** (<https://lviv-online.com/ua/study/education/persha-lvivska-mediateka>) при Центральній бібліотеці для дорослих ім. Лесі Українки, й **URBAN бібліотека** (<https://urbanoteka.lviv.ua>), яка є бібліотекою-філією №8 Централізованої бібліотечної системи міста Львова.

У бібліотеках **Хмельницької міської централізованої бібліотечної системи** такі простори були створені за підтримки міського Громадського бюджету — проєкти «Коворкінг у бібліотеці — вільний простір для творчості у бібліотеці-філії №2» та «БібліоХаб: сучасний простір у центральній бібліотеці міста» та ін.

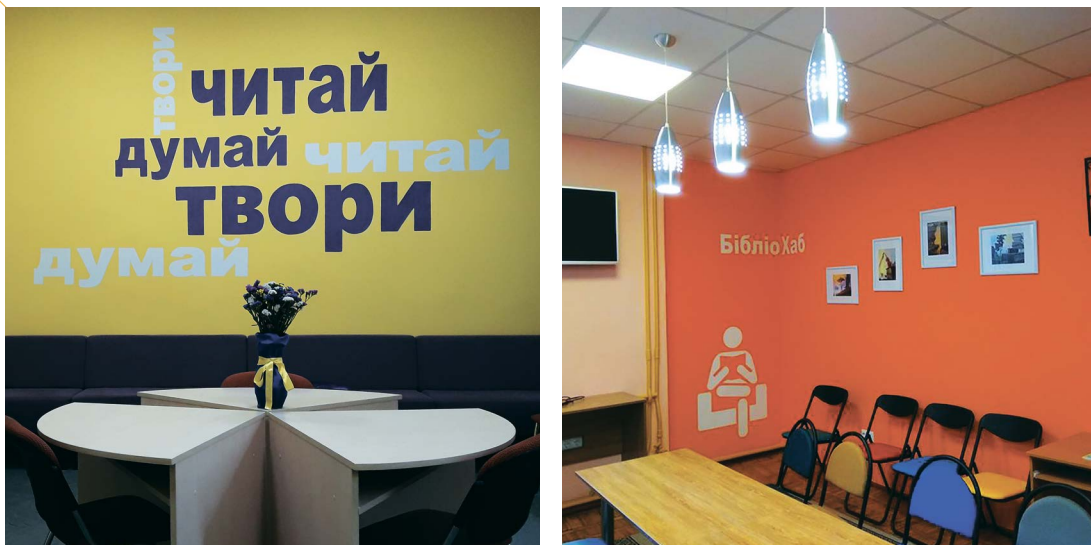

Рис. 1.2 – Бібліотечні простори для спільної роботи у бібліотеках Хмельницької МЦБС

Комп'ютерний клас/куточок

Важливе місце в «просторі навчання» займає зона з комп'ютерами, яка також є багатофункціональною та в межах якої бібліотека може надавати різноманітні послуги.

На цих комп'ютерах користувачі можуть самостійно працювати в інтернеті, з

електронним каталогом та іншими базами даних, які створила бібліотека, з зовнішніми електронними ресурсами, самостійно проходити навчальні онлайнві курси на освітніх платформах, таких як **Coursera** (<https://www.coursera.org>), **Prometheus** (<https://prometheus.org.ua>), **ВУМ** (<https://vumonline.ua>). На цих та інших платформах розміщено онлайнві курси з актуальних тем, що розкривають сучасні тренди та сприятимуть особистісному й фаховому розвитку користувачів.

Окрім роботи в інтернеті, користувачі мають змогу попрацювати з офісними програмами, що є в пакеті **Microsoft Office** чи **Open Office**, спеціальним програмним забезпеченням, яке дозволяє отримати та здобути нові навички в різних професіях, наприклад, з графічного дизайну (**InDesign**) чи обробки зображень (**Photoshop**) або виконати домашнє завдання, наприклад, лабораторну роботу з проєктування моделей в **Mathcad** тощо. Таке програмне забезпечення попередньо встановлюється на комп'ютерах, а його вибір залежить від потреб користувачів. Важливо, щоб усе програмне забезпечення, яке встановлене та використовується в бібліотеці, було ліцензійним.

Саме в комп'ютерному класі/куточку бібліотекарі проводять консультації та навчання з інформаційної та медіаграмотності, з основ роботи з комп'ютерами та інтернет, спеціальним програмним забезпеченням та онлайнвими інструментами тощо. Тут проходять курси з програмування та всі інші навчальні заходи, які потребують роботи з комп'ютером.

Комп'ютери для користувачів є в багатьох бібліотеках. Важливо правильно організувати простір та послуги, у наданні яких використовують комп'ютери.

Так, у **Сватівській центральній районній бібліотеці** Луганської області є окрема кімната, де встановлено вісім комп'ютерів з безкоштовним доступом до інтернету для відвідувачів. Особливо часто користуються ними внутрішньо переміщені особи, коли зв'язуються з рідними, які живуть на непідконтрольній Україні території. Тут постійно проводяться тренінги з основ комп'ютерної грамотності для людей будь-якого віку, тренінги особистісного розвитку, діє кіноклуб медіапросвіти з прав людини (<https://bit.ly/3hfY2rR>).

У **Сарненській центральній районній бібліотеці** Рівненської області діють безкоштовні курси з основ комп'ютерної грамотності «Рівність поколінь» для осіб старшого віку, розраховані на два місяці. Заняття проходять майже щодня, оскільки багато бажаючих (<https://bit.ly/2Q6RxLW>).

Залежно від можливостей бібліотеки, комп'ютерами може бути обладнано окремий клас або створено відокремлену зону в загальному публічному просторі бібліотеки.

У комп'ютерному класі/куточку встановлюються стаціонарні комп'ютери. Для доступу до інтернету можуть використовуватися бездискові станції (тонкі клієнти), які підключені до одного сервера й саме через нього мають вихід в інтернет.

Для надання зазначених вище послуг бібліотека може використовувати не стаціонарні комп'ютери, а ноутбуки, нетбуки та планшети. У такому разі функції «комп'ютерного класу/куточка» можуть виконувати «лекційна зона/клас» та «зона для групової роботи (коворкінг)».

Рис. 1.3 – Комп'ютерний клас у Сватівській ЦРБ Луганської обл.

Лабораторія/майстерня

Важливим елементом «простору навчання» є «лабораторія/майстерня». Цей простір призначений для навчання, здобуття знань, умінь та засвоєння навичок за допомогою спеціального обладнання. В час цифрових технологій особливий інтерес викликають знання, здобуті аналоговим шляхом, на основі виробничих практик. У таких просторах люди вчаться також через експерименти, які вони проводять за допомогою різноманітного спеціального обладнання та приладів. Тут вони мають змогу розвинути власну ідею до кінцевого продукту. Саме завдяки лабораторіям/майстерням бібліотека стає місцем, де ідеї не лише народжуються, але й втілюються.

У багатьох випадках у лабораторіях/майстернях поєднується програмування, робота зі спеціальним програмним забезпеченням та приладами. Тому важливо, щоб тут було встановлено також комп'ютер або було виділено ноутбук з відповідним

програмним забезпеченням. Це можуть бути фотолабораторія, лабораторія віртуальної реальності, 3D друку, робототехніки, електроніки тощо. Все залежить від потреб громади та можливостей бібліотеки. У кожному випадку має бути окремий перелік спеціального обладнання.

Рис. 1.4 – Заняття з робототехніки в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді

Заняття у лабораторіях/майстернях — це різноманітні курси та гуртки. До проведення занять в лабораторіях/майстернях часто залучають волонтерів, які є фахівцями в тій чи іншій справі.

Краще, щоб лабораторія/майстерня була організована в окремому приміщенні (можливо з прозорими скляними стінами). Однак, вона може бути окремою зоною, відокремленою стелажми чи ширмами в межах загального публічного простору бібліотеки.

Гарним прикладом «лабораторії/майстерні» є проєкт **Тернопільської обласної бібліотеки для молоді «Медіа Старт»** (<https://tobm.org.ua/media-start>) — сучасний простір для розвитку технічної творчості молоді, навчання в сфері ІТ. Тут проводиться індивідуальне і групове консультування з питань робототехніки, основ програмування, графічного дизайну, створення та запису аудіофайлів. Є вільний доступ до обладнання: конструкторів Lego Mindstorm EV3, Tetrrix, графічних планшетів, dj-контролера, інших мультимедіа. Обладнано студію звукозапису для створення та запису аудіофайлів, електронної музики. Проходять навчання з ІТ-дисциплін для будь-якого віку. Діють клуби з розвитку технічної творчості, дитячий ІТ-табір неповного дня.

Рис. 1.5 – Студія звукозапису в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді

Місця для індивідуальних занять

Бібліотека є ідеальним місцем, де можна самостійно навчатися, готувати шкільні домашні завдання, писати реферати, курсові чи дипломні роботи, наукові статті чи дисертації. І саме за цією послугою користувачі дуже часто приходять до бібліотеки.

Для індивідуальної роботи може використовуватися будь-яка зона чи клас, про які ми говорили вище. Однак краще, щоб такі місця були додатково чітко визначені, з акцентом на їхньому призначенні. Вони можуть бути інтегровані в загальний публічний простір бібліотеки і розташовуватись, наприклад, під вікном в кінці ряду стелажів з книжками. Оскільки індивідуальні заняття потребують зосередження, то їх варто розташовувати подалі від основних траєкторій руху користувачів. Для індивідуальних занять із аудіо та відеоматеріалами можуть використовуватися спеціальні крісла-капсули.

Рис. 1.6 – Крісла-капсули у Бібліотеці DOK, Делфт, Нідерланди

Для індивідуального навчання бібліотека може пропонувати окремі невеликі кімнати/бокси чи відгороджені меблями зони, які бронюються заздалегідь. Замовлення можна організувати через онлайн форму на вебсайті бібліотеки. Якщо кімната/бокс бронюється на тривалий час, наприклад, на декілька днів, то користувач може залишати в ній книги та інші матеріали, з якими працює, обладнання (своє чи бібліотеки).

Хорошим додатковим бонусом для тих, хто любить навчатися в ідеальній тиші, може стати автомат з берушами.

Освітній простір для дітей

Діти, зазвичай, складають значну частину від загальної аудиторії користувачів публічної бібліотеки. Тому, за можливості, в бібліотеці варто виділяти окрему кімнату або відокремлену меблями навчальну зону для дітей зі спеціальним дизайном, меблями та обладнанням. Якщо це відокремлена зона в загальному публічному просторі, то її потрібно розташовувати так, щоб діти, які з огляду на свої вікові особливості можуть голосно говорити, галасувати, бігати, не заважали іншим відвідувачам.

Часто бібліотеки співпрацюють з дитячими садочками та школами, коли до бібліотеки приходять цілими групами або класами. У такому випадку можна продумати організацію занять з дітьми за графіком в окремих кімнатах, зонах таким чином, щоб не турбувати інших, хто також працює в бібліотеці в цей час.

При проектуванні та організації інших елементів «простору навчання» — лекційної зони, комп'ютерного класу, лабораторії/майстерні та ін. — важливо також враховувати можливість займатися в них дітям. Обираючи меблі для цих просторів, варто зупинитися на меблях-трансформерах, які можна використати для різних вікових груп.

Цікавим є проєкт навчально-ігрової програми «Літерландія» **Львівської обласної бібліотеки для дітей**, що стимулює дошкільників до навчання, підвищує інтерес і мотивацію до читання. Послуга передбачає цикл занять з використанням інтерактивної дошки, планшетів і мультимедійного додатка **«Мишеняткова Абетка»**, що працює на платформі Android (<https://bit.ly/3gh0KvP>).

Популярним напрямом, що активно застосовується у неформальній освіті дітей іноземними й українськими бібліотеками, є **STEM освіта** або **MINT освіта** — отримання навичок з математики, інформатики, природознавства й техніки. Це важливо, оскільки багато з повсякденних занять дітей потребують знань у цих сферах. Одна з найпоширеніших активностей — спільне читання та обговорення книжок, де описані наукові та природні явища. Діти діляться власними спостереженнями та перевіряють їх за допомогою простих експериментів. Такі навички добре засвоюються, коли діти

працюють у спеціальних просторах чи зонах «лабораторія/майстерня», що описано вище. Адже під час гри, майстрування, читання книжок діти розвивають дослідницькі навички, вивчають довкілля і вчаться вирішувати наукові проблеми.

Гарним прикладом слугують такі активності у **Львівській обласній бібліотеці для дітей**, де діє Студія розумного школяра «Lev-IT». Тут популяризують науку та інформаційні технології, демонструють, як можна застосовувати їх на практиці, розвивають дитячу уяву, творчість, логічне мислення, обчислювальні навички. «Lev-IT» — ціла система теоретичних, практичних та інтерактивних заходів для дітей і підлітків від 5 до 16 років. З-поміж них — науково-популярні інтерактиви для дошкільників та молодших учнів «15 x 4», курс веселої математики Harry Math для школярів 10—11 років, курс «З комп'ютером на ТИ» для дітей 9—12 років, IT — лекторій для учнів 5—11 класів, Школа медіаграмотності та багато іншого (<https://lodb.org.ua/dytyachi-studiyi/studiya-rozumnogo-shkolyara-lev-it>).

Рис. 1.7 – Заняття з анатомії у Львівській обласній бібліотеці для дітей

Простір навчання для людей з інвалідністю

Ще одна категорія користувачів бібліотеки, до організації навчального простору для якої потрібно підійти з особливою увагою, — це люди з інвалідністю. Якщо у громаді є такі мешканці, то потрібно зробити все, щоб вони відчували себе звичайними людьми, без обмежень і були включені в життя громади. І бібліотека, як

освітній і комунікаційний центр громади, має врахувати їхні потреби в навчанні та відповідно організувати свій «простір навчання».

Насамперед, усе приміщення бібліотеки, а не лише зони та елементи «простору навчання», має відповідати універсальному дизайну: пандуси, двері, санвузли відповідно обладнані для людей з інвалідністю, які пересуваються на візках. Навігаційні написи мають бути розташовані на висоті до 90 см. Для людей, які погано бачать або є сліпими, також має бути зроблена відповідна навігація з маркуванням шрифтом Брайля тощо.

Для людей з інвалідністю закуповуються відповідна техніка, обладнання, програмне забезпечення, інформаційні ресурси (аудіокнижки, паперові книжки шрифтом Брайля тощо). Варто звернути увагу на спеціальний сайт **Львівського обласного фонду соціального захисту і реабілітації сліпих** (<http://openlife.lviv.ua/index.php>). Тут розміщено багато корисних матеріалів, які можуть використати бібліотеки для обслуговування цієї категорії користувачів: Дейзі бібліотека, озвучені книги, книги шрифтом Брайля та ін.

У кожному з елементів «простору навчання» мають бути відповідні меблі, наприклад, столи з можливістю регулювати висоту до 80 см для людей, які пересуваються на візках, спеціальне обладнання та програмне забезпечення для роботи людей з інвалідністю.

У **Тернопільській обласній бібліотеці для молоді** діє інтернет-центр для незрячих і слабозорих (<https://tobm.org.ua/internet-center-for-the-blind-and-visually-impaired>). Центр обладнано сучасною спеціалізованою тифлотехнікою з програмним забезпеченням екранного доступу та безкоштовним доступом до інтернету. Бібліотекарі надають послугу «Домашній абонемент» — книгоношення, запис та доставка аудіокниг на вимогу людини з інвалідністю; консультації щодо пошуку інформації в інтернеті; конвертування текстових файлів у MP3-формат.

У **Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці** працює інтернет-центр «Окуляр» для людей з порушенням зору (<http://libr.rv.ua/ua/news/3346>). Користувачі інтернет-центру можуть навчитися: працювати на комп'ютері, планшеті, смартфоні з програмами екранного доступу; працювати у програмі Microsoft Office Word; працювати на брайлівському дисплеї; користуватися інтернетом та шукати, копіювати, зберігати різний контент з інтернету; як перетворювати книги, малюнки з формату PDF, FB2, JPG у документи формату DOCX чи TXT або в аудіофайли MP3, що доступні для незрячих; як користуватися DAISY-плеєром і як перетворювати звичайні аудіокнижки у формат DAISY тощо.

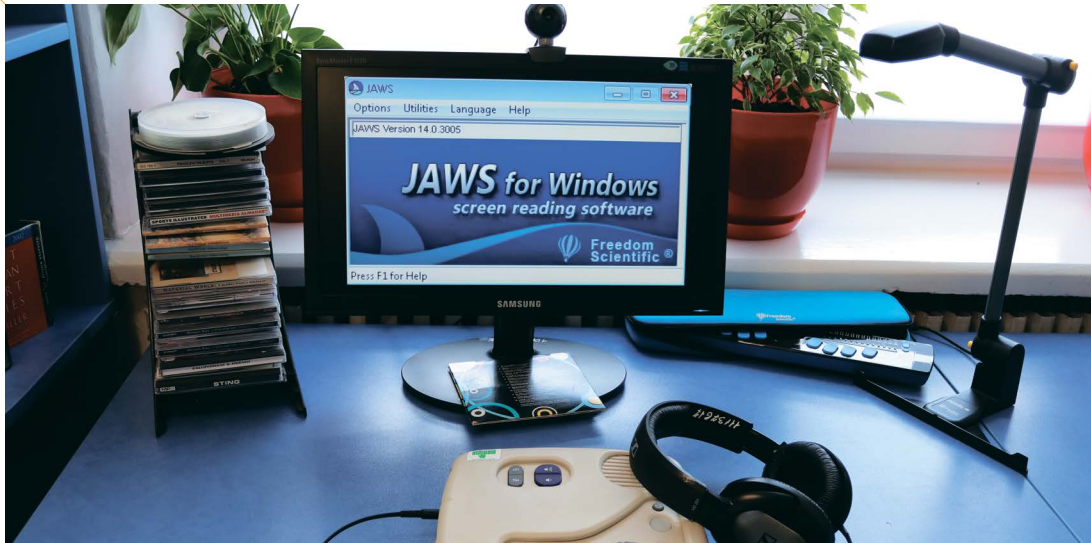

Рис. 1.8 – Спеціальне бібліотечне обладнання для людей з порушеннями зору у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді

Вільний доступ до літератури

Література на традиційних носіях є важливим складником «простору навчання». Зрозуміло, що всі книги з фонду бібліотеки неможливо розмістити в публічному просторі. Тому важливо відібрати найбільш затребувану частину фонду, який розмістити на стелажах, що вільно доступні для користувачів.

Важливо, щоб стелажі були висотою приблизно у людський зріст, для зручного доступу до всіх полиць.

Розташовувати літературу варто за тематичним принципом. Для цього можна використовувати Універсальну десяткову класифікацію (УДК). А на стелажах необхідно мати написи, які вказуватимуть на зміст розміщеної літератури.

Стелажі з дитячою літературою варто розміщувати в просторі навчання для дітей.

Користувачі повинні мати змогу самостійно брати літературу зі стелажів. Однак зауважте, що самостійно вони не можуть повертати книжки на полиці — це робить бібліотекар. Має стояти окремий стіл (візочок), куди потрібно складати книжки після користування.

Якщо приміщення бібліотеки невелике, то часто може виникати потреба у пересуванні стелажів для зміни функціональності простору. Тому варто мати стелажі з легких, але міцних матеріалів, і на коліщатах.

Меблі та спеціальне обладнання

Меблі та спеціальне обладнання, які використовуються для організації «простору навчання», як і решти просторів, мають бути максимально мобільними, щоб простір можна було легко перепроєктувати під різні потреби та форми навчання: складні стільці, столи складні і на коліщатах, ширми для розмежування різних зон, капсульні крісла.

Для проведення лекції необхідно організувати зону, де буде розташовано проєктор та екран (для демонстрації матеріалів лектора), стільці для слухачів. У цій же частині приміщення може бути організована зона для проведення майстер-класів, практичних занять, інших занять в малих групах. Тоді розставляється необхідна кількість столів зі стільцями навколо них. В інший час цей простір може використовуватися для індивідуальної роботи користувачів. Тоді столи та стільці розставляються відповідно.

Для організації «простору навчання» використовується як стаціонарне, так і переносне технічне обладнання, насамперед, комп'ютерне.

Основне обладнання для організації «простору навчання»

- Комп'ютери та/або ноутбуки використовуються майже у всіх спеціальних просторах та зонах. Їхня потужність та укомплектування додатковими пристроями (наушники, камери, мікрофони тощо) залежить від контексту конкретної бібліотеки.
- Багатофункціональний пристрій (БФП) дає можливість за необхідності зробити паперову репрографічну копію, роздрукувати чи відсканувати документи.
- Проєктор та екран можуть бути як переносними, так і стаціонарно встановленими в лекційній зоні (класі).
- Інтерактивна дошка (Smart Board) – інтерактивне обладнання, яке дозволяє створювати оригінальні продукти для навчання. Вона виконує роль додаткового комп'ютерного монітора, але з поверхнею, яка чутлива до дотику та має великі розміри — для зручності в роботі з аудиторією. Одним дотиком руки до поверхні дошки можна відкрити будь-який комп'ютерний додаток або сторінку в інтернеті, демонструвати потрібну інформацію або просто малювати. Подібно до звичайного комп'ютерного монітора, управління програмами здійснюється або курсором мишки, або з екранної клавіатури, що виведена на поверхню дошки. Курсором мишки на цьому вторинному моніторі з сенсорною поверхнею може бути палець або будь-який твердий предмет, як-то фломастер або указка. Все, що намалювали або написали на дошці, спеціальне програмне забезпечення дозволяє зберегти у вигляді комп'ютерних файлів, роздрукувати, надіслати

електронною поштою, навіть зберегти у вигляді вебсторінок та розмістити їх в інтернеті.

- Переносні дошки для писання (фліпчарти).
- Магнітні та магнітно-маркерні дошки (настінні або пересувні на коліщатах).
- Спеціальне лабораторне обладнання обирається відповідно до пріоритетів та потреб користувачів бібліотеки. Наприклад, для курсів з робототехніки закупаються конструктори lego, чіпи, плати, інше. Для курсів з фотографії – фототехніка та супутні матеріали.
- Спеціальне обладнання для людей з інвалідністю обирається відповідно до потреб. Наприклад, для людей з порушеннями рухового апарату та ДЦП – комп'ютер монопод, оптична мишка Трекбол, додаткова клавіатура. Для людей з вадами зору – портативний мультимедійний програвач, дисплей з шрифтом Брайля, голосовий відтворювач друкованого тексту, брайлівський принтер та ін.

Послуги та сервіси «простору навчання»

Більшість послуг, які отримують користувачі у «просторі навчання», є основними для бібліотеки. Це і традиційні бібліотечні послуги, й нові, спрямовані на доступ до інформації, здобуття користувачами нових знань, умінь та навичок.

Доступ до традиційних фондів (інформаційних ресурсів) бібліотеки, який надають як через читальні зали, так і видаючи документи на абонемент. При цьому організують вільний доступ до найактуальнішої частини колекції інформаційних ресурсів (фондів) на стелажах у «просторі навчання». Ця послуга надається на основі пошуку необхідного видання в каталозі бібліотеки та його замовлення користувачем. З інтенсивним розвитком ІТ бібліотеки виходять на інший рівень організації послуги, забезпечуючи користувачам швидкий та зручний пошук та доступ до релевантної інформації. Якщо в бібліотеці впроваджено автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему (АБІС), рекомендовано відмовитися від ведення карткових каталогів, а створювати та підтримувати **електронний каталог**, що дозволяє користувачам здійснювати віддалений пошук документів через інтернет.

У наданні доступу до бібліотечних фондів виникли **нові спеціалізовані бібліотечні сервіси**: попереднє електронне замовлення в електронному каталозі, автоматизована книговидача та повернення, нагадування е-поштою про закінчення терміну користування документами та про заборгованість.

Доступ до оцифрованих традиційних фондів (інформаційних ресурсів) бібліотеки надається як в приміщенні бібліотеки (з комп'ютерів бібліотеки або власних пристроїв користувачів через WiFi), так і віддалено через мережу інтернет. На основі оцифрованих документів або створюється цифрова бібліотека (окрема база даних), або доступ до повних текстів надається з бібліографічних описів електронного каталогу чи з окремої сторінки вебсайту через гіперпосилання на текст з алфавітного списку видань.

Доступ до зовнішніх віддалених електронних інформаційних ресурсів надається як в приміщенні бібліотеки (з комп'ютерів бібліотеки або власних пристроїв користувачів через WiFi), так і віддалено через мережу інтернет.

Міжбібліотечний абонемент (МБА). Видання, відсутнє у бібліотеці, доставляється користувачеві з іншої бібліотеки.

Електронне доставляння документів (ЕДД). У цьому випадку бібліотека самостійно створює електронну копію необхідного документу з власного фонду або отримує її на замовлення з іншої бібліотеки/бази даних та надсилає е-поштою користувачеві. Послуга надається з дотриманням авторського права.

Книжкові виставки (тематичні або нових надходжень) можуть бути фізично представлені у приміщенні бібліотеки, у т.ч. створені у вигляді інсталяцій, чи віртуальними.

Складання тематичних списків літератури. На запит користувача складається перелік літератури (інформаційних ресурсів) з авторитетних джерел за заданою темою. Послуга може надаватися віддалено через е-пошту. Для замовлення послуги може використовуватися онлайн форма на вебсайті бібліотеки, яку необхідно заповнити.

Складання рекомендованих тематичних переліків навчальних курсів. На запит користувача, це можуть бути як онлайн курси, так і ті, що проводяться традиційно.

Доступ до інтернету надається в приміщенні як з комп'ютерів бібліотеки, так і з пристроїв користувачів через WiFi.

Робота з пакетом офісних програм на комп'ютерах бібліотеки.

Робота зі спеціалізованим програмним забезпеченням (наприклад, InDesign, Photoshop) на комп'ютерах чи ноутбуках бібліотеки.

Робота зі спеціальним технічним обладнанням в навчальних лабораторіях/ майстернях. Наприклад, фотообладнанням, вимірювальними фізичними пристроями, принтерами 3D друку та ін.

Робота на спеціалізованих пристроях для людей з інвалідністю.

Робота зі спеціалізованим програмним забезпеченням для людей з інвалідністю.

Консультації (індивідуальні) з широкого кола питань.

Освітні заходи (групові тренінги, майстер-класи, лекції тощо) з широкого кола питань.

Тематика консультацій та різних за формою освітніх заходів є дуже широкою і залежить від контексту конкретної бібліотеки та навчальних запитів її користувачів. Однак, є певні теми, за якими проводить консультації та навчання практично кожна бібліотека.

Насамперед, це заняття з **інформаційної та медіаграмотності**. Про те, як користуватися інформаційними ресурсами, запропонованими бібліотекою (електронним каталогом, цифровою бібліотекою, зовнішніми електронними ресурсами), як шукати в інтернеті, про цифрову безпеку, як розрізняти фейки та знаходити достовірну релевантну інформацію.

Це й навчання **роботі з комп'ютером, офісними програмами та інтернетом** старших людей. Допомога в освоєнні ними **цифрових навичок**: уміння користуватися соціальними мережами (**Facebook, Instagram** та ін.), різноманітними онлайн-сервісами для спілкування (**Skype, Telegram** тощо), онлайн-адміністративними послугами на сайтах державних органів та спеціальних служб (наприклад, підписання петицій, оплата комунальних послуг) та ін.

Навчання роботі зі **спеціальним програмним забезпеченням та онлайн-сервісами**. Наприклад, для графічних дизайнерів (**InDesign, Photoshop**), для управління проєктами (**Trello**) тощо.

Лекції й тренінги з **особистісного розвитку, ефективного навчання** та ін.

Мовні курси та **розмовні клуби**, курси з **програмування** для різних вікових категорій та ін.

Місця для групової роботи (коворкінги, переговорні кімнати). Бібліотека надає в користування відокремлені зони для групової роботи від 6 до 12 осіб за попереднім записом, у т.ч. через онлайн-форму на вебсайті бібліотеки.

Місця для індивідуальних занять можуть бути організовані в усьому приміщенні бібліотеки. Додатково бібліотека може пропонувати відокремлені зони чи невеликі кімнати/бокси за попереднім записом, у т.ч. через онлайн форму на сайті бібліотеки.

Безперечно, це не остаточний перелік усіх послуг, які потрібно чи можливо пропонувати користувачам бібліотеки в «просторі навчання». Адже освіта розвивається нині надзвичайно швидко. І бібліотекарям необхідно відслідковувати нові галузеві й освітні тренди, щоб гнучко реагувати, самим їх освоювати, впроваджувати нові послуги для користувачів бібліотеки.

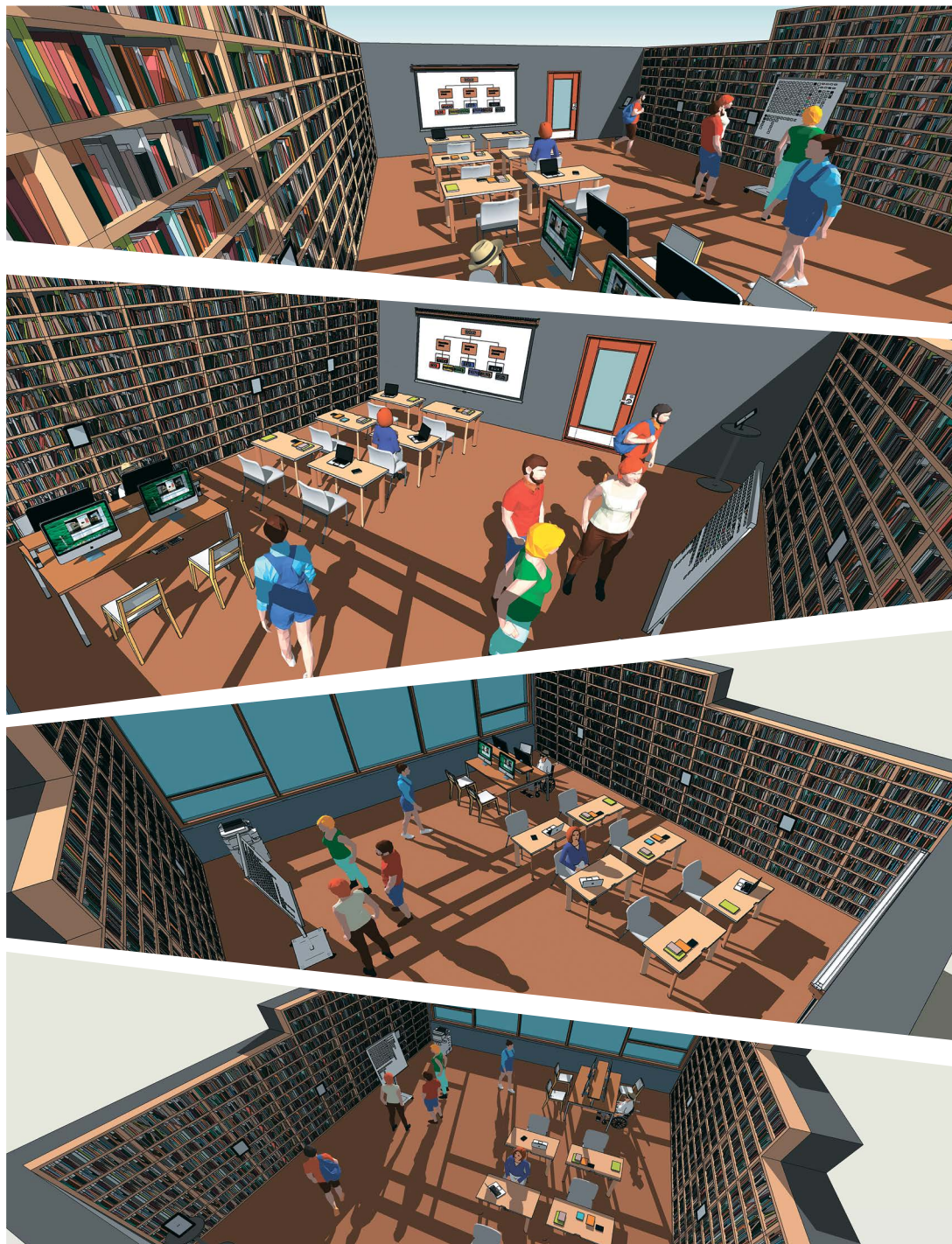

Рис. 1.9 – Приклад візуалізація «простору навчання».

ПРОСТІР НАТХНЕННЯ

Творчість – це діяльність, яка наповнює всіх і все змістом і красою. Природа наділила людство незвичайними талантами й унікальними внутрішніми скарбами, які необхідно відкрити в собі та реалізувати. І бібліотека — це один з тих просторів, який надихає, є центром навчання і спільної творчості. Бібліотекар може спрямувати користувача в потрібне русло, надати необхідні інструменти для втілення будь-яких ідей — чи то в професійному середовищі, чи то в цікавому хобі.

Один із аспектів місії сучасної бібліотеки — дати користувачам можливість відчувати щось нове або отримати цінний досвід через творчість та історії з літератури, кіно, музики, ігор тощо. Бібліотека як надихаючий простір не лише дивує, мотивує та стимулює уяву — вона створює контекст, у який вбудовуються нові знання і враження, і налагоджує зв'язки між різними джерелами інформації. Тому бібліотечний «простір натхнення» має вміти розповідати історії, змінюватися і бути комунікативним.

Надихаючий простір має бути корисним як цілеспрямованим користувачам, так і тим, хто неквапливо шукає в бібліотеці натхнення. Загалом, користувачі можуть переходити з однієї категорії в іншу: людина, яка прийшла в бібліотеку з конкретною метою, цілком може спокуситися чимось несподіваним, а той, хто прогулюється уздовж полиць в пошуках чогось цікавого, буде відчувати себе комфортніше в чітко організованому бібліотечному просторі.

Зазвичай у «просторі натхнення» пропонується доступ до творчих матеріалів, у тому числі до літератури, мистецтва, фільмів, музики, розваг та ігор, а також участь у різних творчих зустрічах, заходах та майстер-класах.

Простір натхнення і творчості може сприяти:

- розвитку творчої уяви, здібностей;
- розвитку особистості та ініціативності;
- отриманню нового досвіду, збагаченню життя;
- створенню нових можливостей;
- зміцненню соціального співробітництва;
- рівноправному розвитку різних користувачів.

Завдяки створенню такого простору, бібліотеки можуть розвинути свою роль як центр громади через прямий обмін досвідом між людьми. Так, **Публічна бібліотека м. Мадісон**, США в стратегії своєї діяльності виділяє окрему ціль — надати доступ різноманітній спільноті міста до творів мистецтва і виставок, що відображають широкий спектр поглядів, виразів, думок та інтересів.

Простір натхнення зовні та всередині

Як організувати

Простір для творчості та натхнення може бути окремою кімнатою або відокремленою зоною у бібліотеці, як-от мейкерспейс. Або «простором натхнення» може бути й уся бібліотека: будівля, фасад, стіни, інтер'єр, меблі, колекції.

Архітектура бібліотеки, фасад

У світі є багато прикладів, коли при проектуванні нової бібліотеки будівлю створювали як відображення настрою громади та місця розташування, а також надавали якомога більше природного освітлення за допомогою скляних стін та стелі, аби сприяти творчому настрою її користувачів.

Зовнішнє оформлення бібліотеки є надзвичайно важливим і надихає людей, які просто проходять повз бібліотеку. Це можуть бути різноманітні мурали, яскраві кольори стін, мотивуючі написи тощо. Так, **бібліотека Снігурівської об'єднаної територіальної громади** Миколаївської області розмалювала фасад бібліотеки та лавку перед нею у вигляді книг.

Рис. 2.1 – Творче оформлення фасаду бібліотеки Снігурівської ОТГ

Творчо та надихаюче можна оформити **вікна**. Раціональне використання вікон — проблема багатьох бібліотек. Мабуть, ви погодитесь з тим, що використовуючи вікна для організації експозицій різного змісту, для розміщення інформації про

бібліотеку та її послуги, значимої інформації з життя місцевої громади, фотовиставок, бібліотека розширює свій простір, робить «крок на вулицю», назустріч своїм користувачам. Також подумайте, наприклад, про силуетну графіку при оформленні вікон бібліотеки. Головне тут — зберегти в оформленні необхідну естетику.

Бібліотека має мати привабливу прилеглу територію, до прикладу, алею гарних дерев та квітів, які будуть милувати око користувачів бібліотеки або просто перехожих від ранньої весни до пізньої осені та нададуть бібліотеці неповторного вигляду.

Відкрита велика площа перед бібліотекою також може стати місцем широкого вибору розваг і можливостей для відпочинку користувачів, у тому числі для ігор, танців, театру і кафе на відкритому повітрі.

Бібліотека всередині

Дизайн інтер'єру бібліотеки має чітко й доступно репрезентувати інформацію та послуги. Це можливо, коли бібліотека поділена на зони. Планування та меблі повинні сприяти випадковому знаходженню чогось нового і цікавого.

Так, у цьому просторі можна виокремити декілька зон з різними функціями: в «Оазисі» відвідувачі можуть заглибитися у читання художньої літератури, в «Пульсі» виставляти найактуальніші матеріали, на «Сцені» проводити кінопокази, музичні й театральні заходи; «Майстерня» може заохочувати до активної творчості, а «Лабораторія» — до освоєння інформаційних технологій.

Бібліотечний простір має надихати і пробуджувати допитливість, яскраво й інтерактивно представляючи бібліотечні ресурси і демонструючи свої можливості.

Однак, простір може справляти враження сам по собі, коли світло, звук та атмосфера захоплюють відвідувачів бібліотеки і заохочують їхні почуття. Важливо, аби користувачі могли самостійно змінювати простір, наприклад освітлення, залежно від того, який настрій необхідно підтримати.

Простір як історія

Намагайтеся організувати простір для користувачів таким чином, аби вони отримували новий досвід.

Бібліотеку можна оформити за якоюсь конкретною темою, наприклад «Парк Юрського періоду»: тут відвідувачів може чекати скелет тиранозавра, зовсім як справжній, акваріум і штучне дерево з джунглів. Також можна оформити інтер'єр з натяками на лабіринт, що нагадує про заплутані вулички середньовічного міста. Можна створити перешкоди у бібліотеці у вигляді стрічок, як це зображено на малюнку. Тематику простору бажано змінювати час від часу, аби додавати у нього інтерактиву та надихати користувачів.

Рис. 2.2 – Творче оформлення інтер'єру бібліотеки

Дизайн простору також бажано налаштувати до розмови: наприклад, розсадити відвідувачів обличчям одне до одного за великими круглими столами, на яких розкладені матеріали — це дає зручний привід розпочати бесіду незнайомим між собою людям. Адже ще одна мета даного простору — створювати тимчасові групи для спільної творчості, які змінюються в залежності від того, хто опиняється за цими столами. На столах також можна розкласти пазли або шахову дошку, аби спонукати різних людей до спільних дій.

Цікавою є ідея розміщення в інтер'єрі бібліотеки QR-кодів, які будуть вести користувачів до цікавих публікацій. Або ж можна закодувати уривки книг, які будуть спонукати до читання. Або створити справжню квест-кімнату, як це зробила **бібліотека-філія для юнацтва №8 Олександрійської МЦБС** Кіровоградської області.

Квест-кімната «Таємниця фараона» працює безкоштовно з вівторка до суботи, з 9.00 до 17.00. Час, необхідний для виконання завдання, складає одну годину. Розмалювали кімнату працівники бібліотеки. Головний предмет пошуку — мумію — створив відомий художник Олександр Охупкін, викладач Олександрійської дитячої художньої школи. Пройти випробування в квест-кімнаті можуть дорослі і діти, сім'ї та групи, але найцікавіше тут дітям — зокрема, відсвяткувати свій день народження, переповнений пригодами та загадками, який запам'ятається всім надовго.

Дитяча зона може бути оформлена творчими роботами дітей, як у **Львівській обласній бібліотеці для дітей**.

Рис. 2.3 – Оформлення у Львівській обласній бібліотеці для дітей

«Простір натхнення» також можна оформити кубиками розміром 70x70x70 см різних кольорів (*Бібліотека Rentemestervej*, Копенгаген, Данія), які можна використовувати як для сидіння, так і для презентації матеріалів. Такі кубики легко рухати, що дозволить час від часу змінювати простір.

Рис. 2.4 – Оформлення «простору натхнення» у Rentemestervej, Данія

Надихати і спонукати до творчості можна за допомогою фітодизайну, тобто створити естетику інтер'єру з використанням рослин. Для натхнення та відпочинку у цьому просторі також можна організувати зоокуточок або акваріум. Проте важливо, аби зелені та інші елементи інтер'єру не заважали користувачам у доступі до матеріалів та використанні простору для своїх потреб.

Вільні стіни бібліотеки можна розмалювати муралами або оформити цікавим декором, створити тематичну фотозону. Бібліотечна інсталяція — ще одна ідея для творчого оформлення простору бібліотеки. Радимо змінювати її відповідно до пори року і подій. Новорічну казку на склі можна замінити гірляндами з паперових голубів — символів миру.

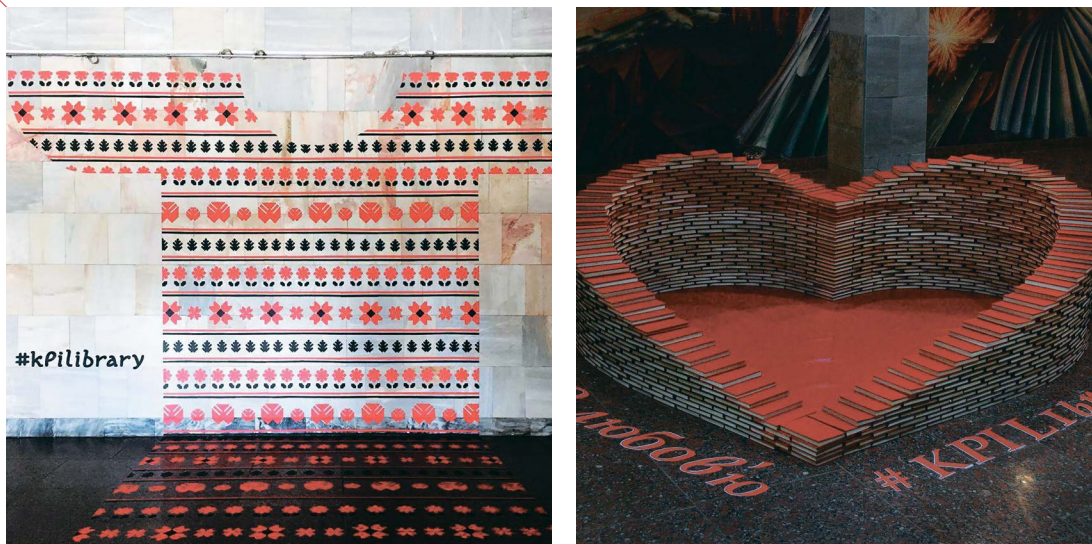

Рис. 2.5 – Оформлення стін та фотозони в Бібліотеці КПІ, Київ

Проте не обов'язково саме бібліотекар має вміти створювати всі ці творчі елементи та інсталяції. Ви можете залучати дизайнерів та ілюстраторів, які є студентами або лише розпочинають свою кар'єру. Для них співпраця із бібліотекою може бути хорошою практикою та додатком до портфолію.

Деякі стіни у бібліотеці можна поклеїти шпалерами з крейдяним або маркерним вініловим покриттям. Це буде спонукати користувачів до спонтанної творчості, висловлення побажань, створення малюнків. Крейдяні шпалери продаються у зелених і чорних кольорах, а маркерні бувають білими та прозорими. Вінілові шпалери вологостійкі, крейду і маркер на них можна витирати звичайними ганчірками. Покриття може витримувати до 10000 циклів стирання.

Рис. 2.6 – Спеціальні шпалери для творчості

Так, у молодіжному центрі «ZHDANSPACE», що розмістився у **Жданівській публічній бібліотеці** Вінницької області, діти мають так звану «Стіну мрій», де кожен пише свою ідею. У них є девіз – “Мріяти вголос” і поки написана ідея не реалізується, вона залишається на «стіні», над нею працюють. Коли реалізували – пишуть нову.

Ви також можете запропонувати вашим користувачам розпочинати свій вихідний день з ранкового співу. До прикладу, у деяких бібліотеках Копенгагена користувачі та співробітники саме так зустрічаються вранці.

І трохи загальних порад щодо інтер'єру «простору натхнення»: вільний простір і природне світло, відсутність перегородок і громіздких меблів, природні кольори декору: відтінки коричневого, жовтого, зеленого — все це дозволяє кожному відвідувачеві відволіктися від повсякденної метушні і зануритися у світ книги й творчості.

Інформаційні ресурси та обладнання

Простір натхнення і творчості в бібліотеці пов'язаний з інноваційними творчими заходами, що проводяться, в тому числі, її відвідувачами. Ними можуть бути вечори письменників, заходи за участі місцевих артистів, інноваційні майстер-класи, покази фільмів.

Бібліотека є джерелом творчого та естетичного пізнання. Спонукаючи до творчості та надаючи новий досвід користувачам бібліотека може через книги, ігри, музику, фільми, електронні ресурси тощо. А от простір для художньої діяльності потребує спеціальних інструментів і матеріалів.

Формуючи бібліотечний фонд, варто купувати різноманітні альбоми, арт-книги, які можуть надихати користувачів. Так, туристичні альбоми та путівники підштовхують до подорожей та пізнання нових місць. Важливо також мати книги про різні творчі професії, біографії та альбоми відомих митців тощо. Безперечно, такі видання зможуть допомогти тим, хто ще не зрозумів — як саме втілювати власну креативність у конкретні справи. Не забувайте також про журнали та книги, присвячені рукоділлю, садівництву, кулінарії та різним хобі.

Крім того, що у бібліотечному фонді варто мати книги про творчість, важливо вміти творчо їх презентувати, а отже — цікаво оформлювати **КНИЖКОВІ ВИСТАВКИ**. Деякі ідеї зображені на малюнках. Так, можна підготувати виставку книг відомих дизайнерів та модельєрів, створивши сукню манекена з книжкових обкладинок.

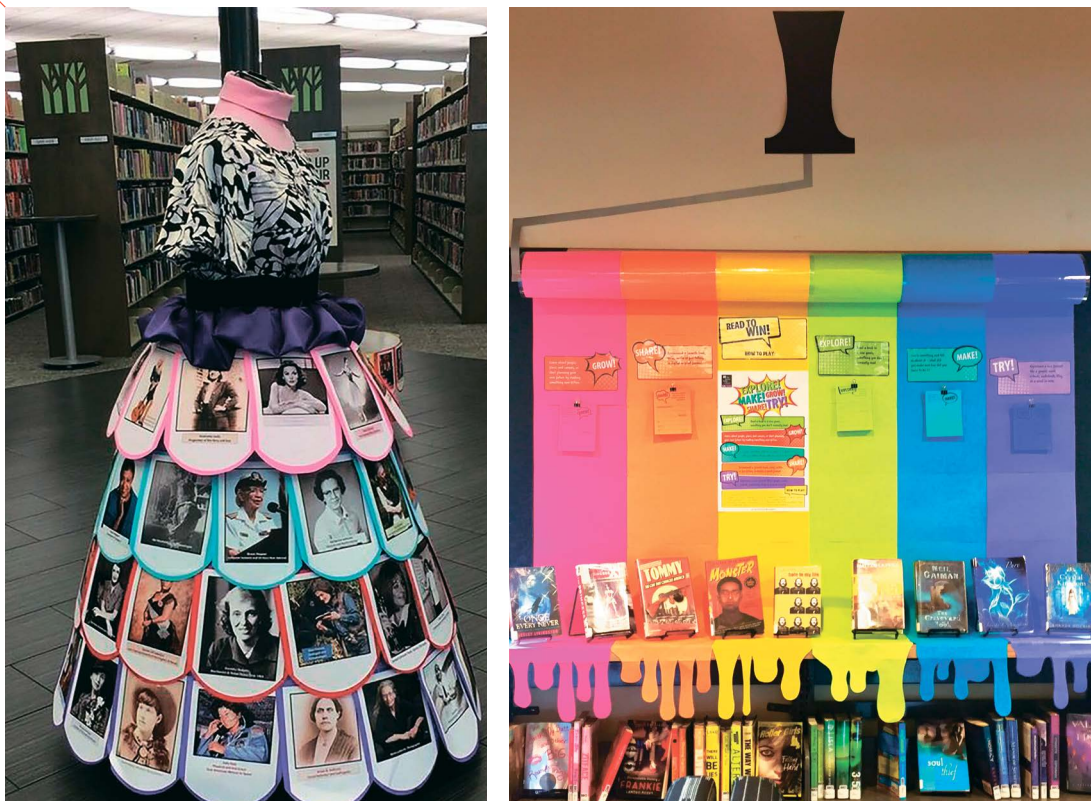

Рис. 2.7 – Творчий підхід до книжкових виставок

Рис. 2.8 – Книжкова виставка-інсталяція у Центральній міській бібліотеці ім. В. Г. Белінського, Харків

Для пошуку натхнення та ідей щодо виставок радимо використовувати онлайн-сервіс **Pinterest** (<https://www.pinterest.com/>). Також варто запропонувати користувачам спільно оформити книжкову виставку у бібліотеці. Так вони будуть більше сприймати цей простір як власний.

Кіно

Хороше кіно надихає. Саме тому бібліотеки все частіше влаштовують кіносеанси як у своєму приміщенні, так і поза ним.

Бібліотеки України можуть долучитись до **АРТХАУС ТРАФІК** – української кінокомпанії, яка спеціалізується на прокаті арт-кіно. У співпраці з іноземними посольствами і культурними центрами АРТХАУС ТРАФІК проводить низку щорічних фестивальних проєктів: «Вечори французького кіно», «Нове британське кіно», «Мангеттенський фестиваль короткометражних фільмів», «Нове німецьке кіно» та інші.

Бібліотеки можуть отримати фільми, що є наразі у прокаті, для організації кінопоказів у бібліотеці на безоплатній основі. Детальніше тут — <http://arthousetraffic.com/>.

Такі кіносеанси можна поєднувати з майстер-класами з монтажу фільмів, створення мультфільмів, музичних кліпів, подкастів тощо.

Ігри

Надихати користувачів і надавати можливість побути у новій ролі можуть спільні ігрові сеанси. Крім усім відомих настільних ігор, наприклад «Монополія», ви можете встановити у бібліотеці настільний теніс чи футбол. Або навіть створити спеціальну зону для LEGO-конструювання. А ваші наймолодші читачі будуть задоволені, якщо ви матимете спеціальну кімнату чи зону Play-Station з джойстиком, шлемами та окулярами віртуальної реальності для групової гри та зручними кріслами.

Так, у **Лозівській юнацькій бібліотеці** Харківської області обладнали простір для спілкування підлітків, майстер-класів і телемостів. У ньому багато вільного місця, світла, нові меблі та книги. Мета такого оновлення — створити місце для особистої творчості і натхнення, затишний простір для творчого розвитку, облаштувавши творчу майстерню сучасними технічними засобами. Бібліотека стала платформою, що дає можливість розробляти нові проєкти, формувати творчу компетентність молоді через систему інтегрованих занять. А на дитячому абонементі розмістили ігрову зону «Хобі-drive».

Також не забувайте про важливість ігор з тактильними характеристиками: шахи, шашки, доміно.

Музика

Формуючи бібліотечний фонд, не забувайте про музичну колекцію. Тут бажано зібрати якомога більше різноманітних жанрів музики, аби кожен користувач бібліотеки зміг послухати своїх улюблених виконавців. Нехай лунає та викликає емоції творчість музикантів усіх часів з усього світу. Надихати можуть і раритетні музичні платівки та музичні інструменти.

Так, у **Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Олесья Гончара** облаштована зона для прослуховування музики на вінілових платівках, де можна навчитися розумітися на програвачах та розвинути культуру спілкування з музикою. Бібліотечна колекція вінілу вміщує багато записів: класична музика різних часів і народів, рок, естрада, джаз, фольклор, опера й оперета, поезія та проза, казки для дітей, звуки природи й духовна музика – всього близько 15 тисяч платівок.

На думку херсонських бібліотекарів, захоплення вінілом — це не щось дивне, складне й недосяжне, це не хобі для вузького кола людей. Почати слухати платівки легко. Потрібен лише хороший програвач і невелика колекція музичних релізів. Продаж вінілу стрімко зростає впродовж останніх років. Майже будь-який відомий іноземний

музичний твір можна знайти на платівці. Тому культура вінілу не в стагнації, вона переживає новий розквіт і розвивається. Вініл дійсно в тренді й, звичайно, знаходить свого слухача.

Доповнена реальність

Рекомендуємо бібліотекам мати у своїх фондах книги з доповненою реальністю (AR — augmented reality), яких на українському книжковому ринку стає все більше. Вартість від 45 до 600 грн. за примірник. Однією з найцікавіших є книга «Аліса в Країні Див» з ілюстраціями Євгенії Гапчинської, картинки в якій оживають за допомогою безкоштовного мобільного додатку **WONDERLAND-AR**. Яскраві, виразні, веселі малюнки розповідають про неймовірні пригоди героїні.

Ви також можете використовувати й інші мобільні додатки. Так, в **Google Play** і **App Store** є додаток «Анна Ахматова AR» від компанії Сіріус, створений для бібліотек. За допомогою програми «оживають» відомі портрети поетеси. Анна Андріївна, вірніше, її 3D-героїня читає вірші, з нею можна сфотографуватися, збільшивши або зменшивши розмір фігурки. Варіанти використання додатку різні: інтерактивна виставка, «Флешмоб / селфі / фотосалон з поетесою».

Рис. 2.9 – Мобільний додаток «Анна Ахматова AR»

Радимо звернути увагу на книги з AR-технологіями від видавництва **FastARKids**, що мають текстовий, звуковий і графічний режими. Тут і книги, і розмальовки, і казки.

А за допомогою окулярів віртуальної реальності користувачі вашої бібліотеки можуть за секунду потрапити в будь-яке інше місце на планеті. Вартість таких окулярів від 118 грн. Для роботи з окулярами можна використовувати свій смартфон.

Бібліотекарі також можуть створювати **електронні ресурси**, які розвиватимуть творчість користувачів. Це можуть бути презентації, відео, інтерв'ю з відомими людьми, буктрейлери тощо. Такі матеріали у цифровому вигляді доцільно демонструвати у бібліотеці на екрані.

Бібліотека також може стати місцем знайомства з технологіями, технічними новинками, до прикладу, місцем, де користувач вперше зможе побачити як працює 3D принтер.

Отже, окрім матеріалів, у «просторі натхнення» може бути **різноманітне обладнання**, залежно від послуг, які пропонує бібліотека:

- комп'ютери з доступом до інтернету та ліцензійним програмним забезпеченням для створення дизайну, редагування відео та динамічних зображень, розробки композицій, анімації і створення різних ефектів: **Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Adobe InDesign, Adobe After Effects** та інші продукти Adobe;
- графічні планшети для малювання;
- мультимедійний проєктор та екран для демонстрації фільмів й інших пізнавальних програм;
- плазмові панелі для промоції електронних ресурсів бібліотеки;
- багатофункціональний пристрій для друку необхідних матеріалів та сканування творчих робіт користувачів;
- фото та відеокамера для творчих експериментів та навчання фото й відеомистецтву;
- навушники для прослуховування аудіокниг та музики, апаратура для прослуховування вінілових платівок;
- акустичне фортепіано з системою безшумної гри;
- окуляри доповненої реальності та книги з AR-технологіями;
- різноманітне приладдя для роботи у мейкерспейсі (швацькі машинки, столярське приладдя, плотер для вирізання, 3D принтер, 3D ручки тощо);
- світловий планшет для малювання піском;
- безкоштовний WiFi для творчих пошуків користувачів.

Цей перелік, звісно, не є вичерпним. Найголовніша умова — аби бібліотека стала місцем з атмосферою, де хочеться креативити і створювати щось нове.

Рис. 2.10 – Графічний планшет для малювання

Активності, послуги, сервіси «простору натхнення»

Оформлення простору

У просторі натхнення і творчості важливим є достатнє освітлення, опалення, а також наявність сучасних меблів. Тому у бібліотеці потрібно постійно проводити поточний ремонт. Хороше враження буде справляти колір або сукупність кольорів, бо оформлення приміщення впливає на настрій людини, зокрема, доцільно обирати світлі тони, як блакитний, зелений, кремовий. Завдяки правильному добору кольорів в інтер'єрі бібліотеки можна отримати відчуття задоволення, гарного настрою, бажання залишитися тут якнайдовше та відвідати бібліотеку ще раз.

В оформленні простору бібліотеки важливо показати особливості свого регіону, сільське господарство, промисловість, місцеві промисли, туристичні об'єкти, твори декоративно-прикладного мистецтва тощо. Так, у **Михайлюцькій сільській бібліотеці** Хмельницької області відвідувачі можуть переглянути роботи місцевого фотохудожника.

Замість загрозливих або повчальних попереджень («У верхньому одязі не заходити», «Сумки залишайте у гардеробі») можна розмістити умовні малюнки або знаки, які допомагатимуть орієнтуватися у бібліотеці та її відділах.

Доцільно буде поставити зручні крісла або за можливості диван та невеличкий журнальний столик, де читач, сидячи в комфортному кріслі (на дивані) може відпочити, щось почитати або просто з кимось поспілкуватися.

Якщо стелажі з книгами розставити півколом або у формі широкого порожнього напівциліндру, то простір значно розшириться і стане доступнішим. А всередині «циліндру» можна організувати місце відпочинку та перегляду видань і періодики. Якщо є необхідність збільшити простір, а доступ до книг зробити комфортнішим, стелажі можна розмістити «зірочками» (тобто по три, торцями один до одного). Відвідувачі зможуть влаштуватися у таких «зірочках» за своїми інтересами і в таких зонах творчості створювати щось спільно.

Щоб допомогати користувачам-новачкам, які почувають себе в бібліотеці невпевнено, бібліотекарям бажано перейти на нову модель роботи: замість того, аби сидіти і чекати, коли до них хтось звернеться, їм варто вільно рухатися простором і першими починати розмову з користувачами.

Важливо не ставити бар'єри для користувачів, а навпаки — створювати для них нові цікавинки.

На відвідувачів бібліотеки справляє велике враження різноманітність й оригінальність бібліотечних форм роботи: виставки, акції, лекції, презентації, музичні вечори тощо. Але про це більше у «просторі подій».

Зрозуміло, що бібліотекар не є фахівцем у всіх видах мистецтва. Саме тому для організації простору натхнення і творчості варто залучати волонтерів різних творчих напрямів. Це можуть бути школярі, студенти, молоді або вже досвідчені фахівці: музиканти, дизайнери, художники, столяри, ІТ-фахівці тощо.

Важливо також не забувати, що простір має бути доступним і цікавим для людей з особливими потребами.

Мистецькі та фотовиставки

У просторі бібліотеки можна визначити місце для персональних фото та мистецьких виставок користувачів. Підготовлений бібліотечний майданчик, надійна репутація та інтелектуальна аудиторія — це ті сильні сторони, які допоможуть молодим митцям у їхньому творчому злеті.

Про що потрібно заздалегідь подумати для організації такої бібліотечної послуги:

- критерії відбору виставок, що можуть експонуватись у вашій бібліотеці;
- термін для безоплатного експонування однієї виставки;
- місце у бібліотеці, яке можна виділити для експонування робіт, бажано з хорошим індивідуальним освітленням. Визначити кількість робіт, які можуть експонуватись одночасно;
- як кріпити експонати та розміщувати підписи до них;
- порядок розташування робіт необхідно узгодити з автором;
- охорона експонатів;
- організація офіційного відкриття виставки (пресреліз, запрошення, програма заходу) спільно з автором.

Так, у **Тернопільській обласній бібліотеці для молоді** створена виставкова зала «Мистецька палітра» — перспективний експозиційний майданчик для творчих робіт визнаних митців, молодих художників краю, талановитих людей з особливими потребами. Виставкова зала складається з двох частин та може вмістити одночасно експозицію з 50 картин. Періодичність виставок — 1 раз на місяць. Тут експонуються роботи тернопільських художників, фотографів, дизайнерів, майстрів народної творчості та митців з інших регіонів України.

Рис. 2.11 – «Мистецька палітра» у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді

Постійно діюча Арт галерея функціонує у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого на Грушевського, 1, де експонуються роботи митців різноманітних жанрів з різних регіонів України.

Рис. 2.12 – Арт галерея у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого

Творча сцена

У «просторі натхнення» бажано організувати невелику сцену, яка може використовуватись для проведення зустрічей з письменниками, дебатів, мистецьких заходів (театралізовані постановки, ляльковий театр, перформанси тощо) та інше. Сцена може бути великою і формальною або маленькою і камерною. Якщо сцену доповнити звуковим обладнанням, екраном та проєктором, це дозволить розширити коло активностей у цій зоні. До того ж, сцена може заохочувати до спонтанних культурних імпрровізацій, інтимних читань, караоке. Розташування сцени не має значення: вона може бути на підвищенні або просто окреслена в просторі бібліотеки. Важливо подбати про стільці та знати максимальну кількість користувачів, які одночасно можуть відвідати творчий захід. Стільці й технічне обладнання, коли вони не використовуються, зручно зберігати у підсобних приміщеннях.

Рис. 2.13 – Імпровізована творча сцена у Львівській обласній бібліотеці для дітей

Якщо у вас є можливість придбати професійне музичне обладнання, можна сміливо запрошувати місцеві молодіжні музичні гурти для організації творчих вечорів. А ще можна поставити поруч акустичне фортепіано з системою безшумної гри та інші музичні інструменти, перетворивши цей простір у **музичну сцену**.

Декілька бібліотек у Копенгагені створили демотеку як підземну бібліотеку, засновану на культурі DIY (“зроби сам”), де молоді творчі люди можуть створювати й оприлюднювати свої роботи. Це можуть бути, наприклад, збірки віршів, мультфільми або DVD-диски.

Клуби творчості

Задля цікавого дозвілля і творчого розвитку користувачів, бібліотека може організовувати різноманітні клуби. Тут можуть відбуватись заняття з моди та стилю, вебпрограмування, робототехніки, хендмейд для різних вікових категорій. Керівниками клубів можуть бути і бібліотекарі, і волонтери.

Ось декілька ідей:

- літературні клуби: рекомендуємо приєднатись до міжнародної ініціативи NaNoWriMo — національний місяць написання романів, щорічний проєкт, в рамках якого учасники — всі, хто бажає — заохочуються написати чернетку роману обсягом не менше 50 тисяч слів впродовж одного місяця листопада. Бібліотека може стати тим місцем, де будуть створюватись нові твори та відкриватись нові літературні імена;

- ІТ-клуби: робототехніка, графічний дизайн, CodeClub;
- хендмейд: виготовлення закладинок для книг, розпис писанок, створення виробів у техніці оригамі, плетіння тощо. Низка заходів може мати періодичний характер, збираючи постійну групу учасників для довгострокового творчого курсу. Важливо дозволити користувачам залишати свої доробки, щоб повернутися і продовжити роботу над ними;
- вивчення культури інших народів, наприклад церемонії китайського чаювання;
- ігрові шахові клуби тощо.

Рис. 2.14 – Клуб творчості у Тростянецькій публічній бібліотеці, Сумська обл.

Медіастудія

У «просторі натхнення» можна виокремити так звану медіастудію, де відвідувачі можуть обробляти зображення і звук, розслабитися, слухаючи музику або переглядаючи фільми. Вона може працювати як професійна студія звукозапису, створення подкастів та відео, де користувачі можуть заздалегідь забронювати час. Це місце необхідно обладнати комп'ютерною, аудіо-фото-відео технікою. Також місцеві незалежні ЗМІ можуть створювати тут свої етери. Важливо, аби дана кімната була звукоізолюваною від інших звуків у бібліотеці.

Так, у *Херсонській обласній бібліотеці для дітей імені Дніпрової Чайки* учасники клубного об'єднання «Медіа-лабораторія» розпочали зйомки нової програми «Зустріч з цікавою людиною». Команда юних фахівців обладнала студію запису програми, розподілила ролі: ведучий, звукооператор, відеооператор, режисер,

монтажер. Запросили глядачів — учасників клубних об'єднань бібліотеки підліткового віку. Програма має на меті привернути увагу херсонців до сучасного культурного життя міста. Гостем першої програми став співак, блогер, актор Ярослав Литвиненко (Yasya). Гість розповів про свій творчий шлях, якими принципами керується у своїй творчості та в житті.

Мейкерспейс

Мейкерспейс (makerspaces), хакерспейс (hackerspaces, hackspaces), текшоп, виробнича лабораторія (fablabs), креативний простір ... — все це різні назви по суті одного і того ж явища, хоча й існують певні відмінності в принципах роботи цих просторів. Іншими словами, креативний простір — це місце, де спільнота може зібратися в неформальній обстановці для спільного навчання та створення чогось. Йому властиві практичні експерименти, інновації, ігри, навчання майстерності й дух культури «Зроби сам». Це спільний простір, де люди збираються, щоб розкрити творчий потенціал у власних проєктах, народжувати нові ідеї та ділитися власними.

Такі креативні простори визначаються не за типом обладнання та інструментів, які вони надають (наприклад, 3D принтери, програмне забезпечення або деревообробні верстати), або типом діяльності, а за принципами самостійного навчання, обміну знаннями та організації спільноти. Співпраця, співдружність і співтворчість — ось три принципи, які покладені в основу ідеї креативного простору. Кожний творчий простір є унікальним і віддзеркалює потреби й бажання громади та бібліотеки-організатора.

Рис. 2.15 – Мейкерспейс у Львівській обласній бібліотеці для дітей

Простори розрізняються за тими програмами, які вони пропонують, але, як правило, в них проводяться семінари та майстер-класи з використанням цифрових та інших технологій, присвячені мистецтву, ремеслам та іншим напрямам за інтересами та потребами громади. Вони дозволяють людям отримати нові навички, винаходити і створювати речі, переробляти існуючі предмети в щось нове. Вони об'єднують людей, різних за віком, освітою та навичками.

Креативні простори дають можливість позиціонувати бібліотеку як місце творення, винаходів і «діяння» замість споживання і поглинання. Це відкриває значні перспективи: бібліотеки зі сховищ книг та інформації перетворюються у центри участі в суспільному житті, пропонують інноваційні форми обслуговування і навчання, трансформуються у лабораторії винаходів і нових ідей.

Доступ до обладнання, інструментів і програмного забезпечення у цих просторах, які є досить вартісними, дає спільноті можливість проявити свої творчі здібності та реалізувати ідеї. Творчі технологічні простори доступні для тих, хто не може дозволити собі нові дорогі гаджети, апаратне і програмне забезпечення, і дають людям можливість опанувати нові навички, які їм складно набути самостійно.

Отже, мейкерспейс — це місце, де користувачі бібліотеки створюють речі. А найголовнішим є бажання постійно створювати щось нове, адже вчитись новому вартує більше, ніж самі речі. Це — спільнота однодумців, де можна ділитися ідеями та надихатись від інших. Це місце, де можна побачити майбутнє — створити прототип своєї ідеї.

Мейкерспейс потребує фасилітатора, оскільки розробникам (творцям) потрібен хтось, хто трохи знає, як втілити ідеї. Фасилітатор має знати, які виробничі ресурси наявні у цьому просторі та як вони функціонують. Крім того, фасилітатор потрібен, щоб розробити програму заходів у мейкерспейс. Це може бути бібліотекар або партнер чи волонтер.

Мейкерспейс — це місце, де люди творять, а не споживають. Він створює виробників у світі споживачів. Для деяких виробників це дає розуміння, як працює технологія. Для інших — як працює наш світ.

Створення простору може залучити до бібліотеки людей, які зазвичай не відвідують бібліотеку. Наприклад, чоловіків, підприємців, художників, ентузіастів технологій тощо.

Так, наразі триває процес оновлення **публічної бібліотеки в м. Буча** Київської області. Є наміри створити у бібліотеці творчу лабораторію, де реалізовуватимуться

креативні проєкти, а бібліотекар виступатиме менеджером інформаційних потоків. Роботи з облаштування цього простору тривають, як і пошуки нових форм і «фішок» для публічної бібліотеки громади.

Як обрати відповідний тип креативного простору?

Для того, аби створити творчий простір, насамперед потрібно з'ясувати — який саме простір найкраще підійде для вашої бібліотеки та спільноти. Отже, зрозуміти свою спільноту, її особливості та потреби — це перший крок.

Ось декілька порад, які допоможуть обрати тип простору:

1. Подивіться, які творчі простори, заклади, об'єднання вже є у вашому місті, районі — так можна уникнути дублювання, заповнити прогалини в обслуговуванні потреб місцевої громади та знайти потенційні можливості для партнерства.
2. Подумайте про стратегію вашої бібліотеки — так ви можете з'ясувати, який творчий простір найкраще відповідатиме цілям бібліотеки.
3. Будьте в курсі національних та міжнародних трендів — так ви зможете поглянути на креативний простір більш глобально.
4. Варто створити робочий простір в окремій кімнаті чи розташувати в центральній зоні бібліотеки разом з іншими видами діяльності?
5. Яку техніку, матеріали та платні послуги ви хочете запропонувати користувачам?
6. Хто має модерувати простір, знати обладнання і допомагати користувачам почати роботу?
7. Які заходи ви хочете проводити в мейкерспейс?

Обладнання

У робочому просторі варто розмістити обладнання для створення прототипів. До них відносяться, зокрема, 3D принтери, лазерні різачки, вінілові різачки і термопреси, а також комп'ютери з графічними програмами для підтримки обладнання. Ви також можете придбати техніку, яку можна використовувати для виробництва промоційних матеріалів, наприклад плоттер формату А0 для великих плакатів і банерів. Обираючи устаткування для вашого виробничого простору, слід враховувати потреби і компетенції користувачів.

Безперечно, важливо надати користувачам спеціальні правила, інструкції, інформацію про різні матеріали, прайс-аркуш платних послуг тощо, щоб допомогти користуватися цим обладнанням і послугами.

Так, творча майстерня у **бібліотеці Garaget** (Мальме, Швеція) має:

- Дві швацькі машини: якщо ваші улюблені джинси порвалися — приходьте і залатайте їх тут.
- Набір інструментів — полагодьте свій велосипед тут.
- Вовна, спиці і гачки для плетіння — візьміть із собою друзів і спробуйте плести.
- Різні інструменти для декоративно-прикладного мистецтва — приведіть своїх дітей сюди, щоб провести дійсно творчий день.
- Кольоровий папір, акварель і крейда — приходьте і робіть свої листівки.

Програма діяльності креативних просторів може бути спрямована на:

- 3D друк і цифрове виробництво;
- цифровий дизайн;
- мультимедіа, аудіо-, відеовиробництво;
- електроніка, наприклад, робототехніка, електронні гаджети, плати;
- виготовлення механічних, радіокерованих й інших «реальних об'єктів»;
- ремесла, наприклад, шиття, плетіння, клаптикове шиття;
- моделювання, ліплення і лиття, наприклад, з гіпсу, пластику, глини, скловолокна, акрилу.

Мейкерспейс може працювати у двох форматах:

- як постійно діючий відкритий простір із набором обладнання, коли користувачі можуть приходити у години роботи бібліотеки та використовувати цей простір на власний розсуд. Ви можете видавати користувачам ключі до шаф, де розміщуються всі інструменти та матеріали. Варто наголошувати користувачам, що орендуючи мейкерспейс, вони можуть використовувати його в своїх цілях, але самі мають навести порядок після своєї діяльності;
- у певні години та дні та за спеціальною програмою. У вас може бути волонтер-адміністратор цього простору, який буде шукати необхідних майстрів для проведення заходів у цій зоні. Так, у середу у вас можуть бути заняття з робототехніки, а в суботу — шиття.

Також ви можете організувати роботу таким чином, щоб цей простір в години роботи бібліотеки обслуговували співробітники, а волонтери займалися додатковою діяльністю і подіями.

У мейкерспейсі бажано виокремити місце для зберігання та презентації робіт, створених у цьому просторі майстрами. Або можна зробити фото таких робіт та демонструвати їх у бібліотеці на дисплеях.

І не забудьте про необхідність вимити руки після роботи у творчій майстерні, а також очистити робочі інструменти та поверхні.

Різні користувачі в різний час

Ранок: заходи для дітей молодшого віку в супроводі вчителя або вихователя дитячого садка. Це може бути малювання або читання вголос. У другій половині дня: заходи для дітей старшого віку як альтернатива позакласної діяльності. Вечір: майстерня для дорослих. Це можуть бути гуртки живопису, графіки, поетична майстерня, створення медіа тощо.

Якщо цей простір буде використовуватися різними віковими групами користувачів, а також людьми з особливими потребами, варто обладнати його стільцями і столами з регульованою висотою. Проведення майстерень для різних користувачів у різний час потребує бронювання, тобто доступність простору для всіх користувачів бібліотеки зменшується.

Залучити громаду до створення і розвитку простору

Аби творчий простір у бібліотеці був успішним, важливо дізнатися у громади — яких саме ресурсів та інформації вона потребує, який потенціал вона хоче розкрити у цьому просторі. Якщо ви уважно вивчите потреби ваших мешканців, вони прагнуть взяти активну участь у формуванні нового бібліотечного простору. Креативні простори — це результат співпраці між бібліотекою і громадою. Цей баланс необхідно постійно підтримувати впродовж діяльності «простору натхнення».

Для розвитку творчого простору варто обмірковувати наступні питання. Чи має бібліотека використовувати «реактивну стратегію» щодо творчої діяльності, очікуючи ідеї користувачів? Чи варто застосувати «широку стратегію», пропонуючи все потроху? Чи слід надавати перевагу кращій якості за рахунок меншої різноманітності послуг? Як діяльність у «просторі натхнення» залежить від компетенцій, посадових обов'язків та графіку роботи бібліотекарів? Наскільки бібліотека готова залучати до розвитку простору партнерів та волонтерів?

Отже, сучасна бібліотека — одне з найпривабливіших місць, де громада може набувати нового досвіду та знань, а також розкривати особисті творчі здібності. «Простір натхнення» зробить життя ваших користувачів різноманітнішим, насиченішим, цікавішим і щасливішим.

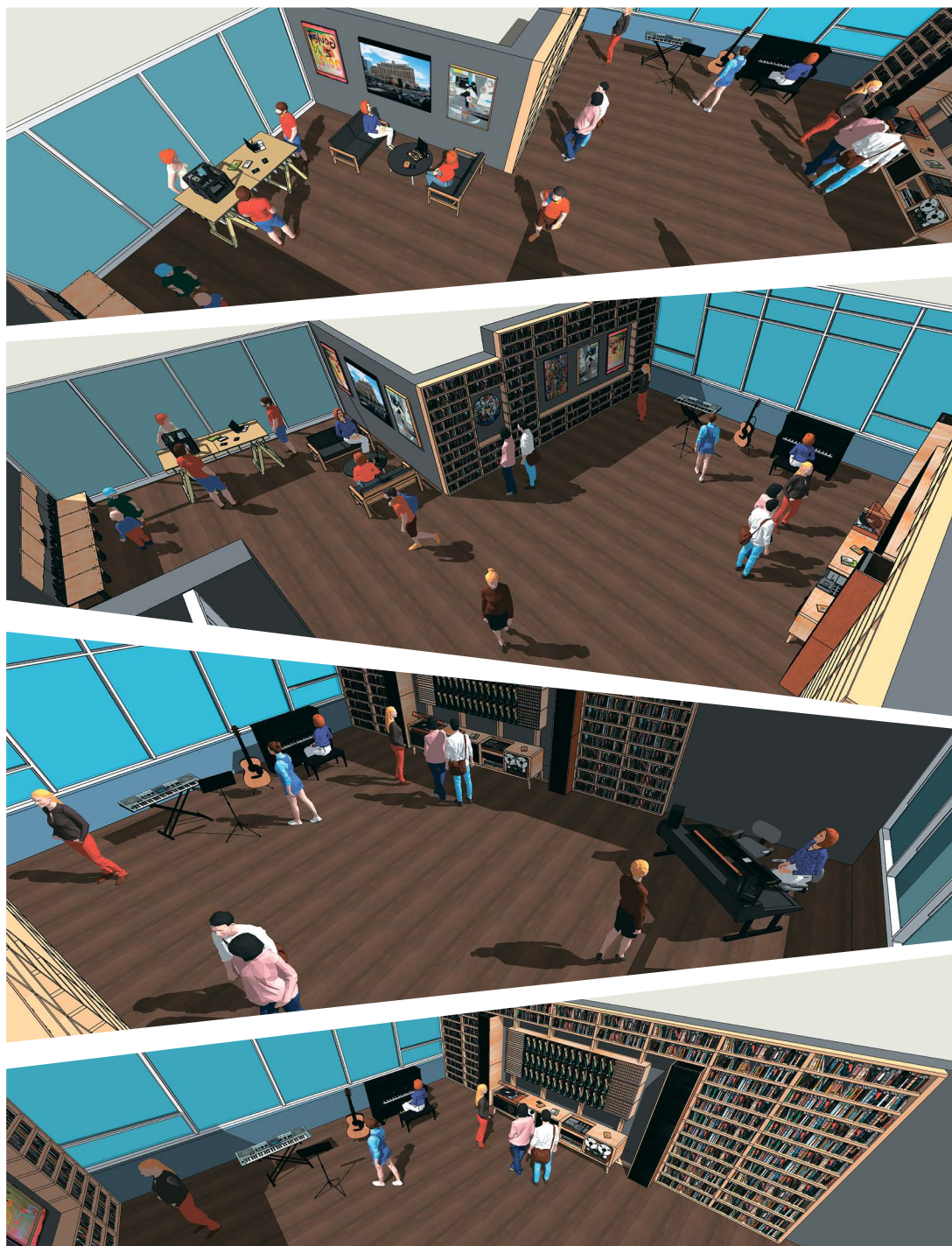

Рис. 2.16 – Приклад візуалізація «простору натхнення».

ПРОСТІР ЗУСТРІЧЕЙ

Бібліотека може стати комфортним середовищем для вільного і зручного перебування невеликих або значних за кількістю груп людей за умови створення спеціальних «просторів зустрічей». Перетворення наших бібліотек у відкриті публічні простори абсолютно співпадає з ідеєю читачецентризму, баченням бібліотеки як центру розвитку громади, свідчить про пошук нових вражень та відхід від традиційного консерватизму. Це також і бачення бібліотеки як місця зустрічей, куди вільно у будь-який час може прийти будь-хто, а прийшовши — користуватися приміщенням, обладнанням, сервісами, ресурсами.

Бібліотека як місце зустрічі, що відіграє істотну роль у створенні рівних можливостей для різних соціальних груп та здатна підтримати активність громадян, стала предметом дослідницького проєкту, проведеного у Норвегії та Швеції впродовж 2007 — 2012 років під назвою PLACE («Публічні бібліотеки — аргументи для громадянства»).

Дослідження дозволило зробити висновок, що бібліотека має великий потенціал як місце зустрічі через відсутність етнічних, соціальних та економічних бар'єрів та відіграє життєво важливу роль у розвитку згуртованості в місцевій громаді, у формуванні полікультурного простору. Досліджувалися різні форми зустрічей, у тому числі «зустрічі низької інтенсивності», де люди помічають інших людей з інших соціальних груп, іншого віку, і де легко спілкуватися з незнайомцями. Узагальнений результат — 48% опитаних вказали, що спілкуються з незнайомцями в бібліотеці, і бібліотека є найкращим місцем для зустрічей.

Маємо пригадати, що бачення бібліотеки як місця зустрічей базується на залученні та участі. При цьому поняття участі розглядається як у широкому сенсі, тобто участь членів спільнот у громадському житті, підтримці комунікацій та включеності у соціальні процеси, так і у вузькому сенсі — участь у бібліотечних заходах чи гуртках, бібліотечних програмах чи проєктах. Окремі місця для зустрічей також мають бути орієнтовані на пасивну спільноту, відпочинок та дружнє спілкування. В залежності від цього бібліотека має облаштовувати спеціальні «простори зустрічей».

«Простір зустрічей» — один з чотирьох обов'язкових просторів бібліотеки, що працює для реалізації її суспільного призначення та допомагає здійснювати основні соціальні функції.

Типологія, компонування та дизайн приміщення для зустрічей:

Важливо працювати з широким спектром місць для зустрічей. Місця для зустрічей бібліотеки повинні охоплювати три важливі аспекти. Один вимір простягається між інтимним, майже приватним простором та повністю публічним, відкритим квадратом. Другий вимір охоплює місця для зустрічей, які можуть містити

як організоване навчання, так і більш неорганізовані спонтанні зустрічі. Третій вимір стосується масштабування — має бути місце як для малих, так і для великих зустрічей.

Джерело: The Library as a Meeting Space (<https://modelprogrammer.slks.dk/en/challenges/zones-and-spaces/the-library-as-a-meeting-space>).

Пропонуємо розглянути декілька моделей «просторів зустрічей» з їхнім умовним поділом на **місця для громадських активностей** (організованих зустрічей), **місця для проведення вільного часу та відпочинку з друзями, місця для пасивної спільноти**. Кожна із запропонованих моделей «просторів зустрічей» має своє призначення, функціональну особливість та вимагає специфічних ресурсів і обладнання. При цьому у кожній з них мають бути передбачені зручності для людей старшого віку, з інвалідністю, батьків з дітьми.

«Простори зустрічей» можуть розташовуватися **в окремій кімнаті** (зала, вітальня, веранда), бути **окремою** оформленою та візуалізованою **зоною** у будь-якому приміщенні бібліотеки та розташованою так, аби не заважати читачам (у холі, вестибюлі, у зоні обслуговування, у фондї відкритого доступу чи книгосховищі), або розміщуватися **у просторі навколо бібліотеки** (у дворі чи на прилеглій території, на терасах, на даху чи бути інтегрованими у міське середовище).

Простори для громадських активностей (організованих зустрічей)

Під громадськими активностями тут розуміються зібрання членів спільноти, яку обслуговує бібліотека, групи читачів бібліотеки, представники партнерських організацій, які виявляють ініціативу у зібраннях та активність у проведенні зборів, нарад, конференцій, симпозіумів, форумів, інших громадських публічних заходів.

Кожна бібліотека для проведення різних організованих зустрічей, культурних заходів тощо традиційно використовує читальну залу, обмежуючи при цьому тих читачів, які у цей час виявляють бажання там перебувати. Такий підхід не можна назвати правильним у випадку, коли невеличка бібліотека має єдину **читальну залу**, але дуже часто — це єдиний вихід провести організовану зустріч. Для цього бібліотека має виробити та дотримуватися правил використання читальної зали з передбаченням порядку та умов використання її як місця організованих зустрічей в окремі дні тижня (місяця) та годин під час робочого дня або поза графіком робочого часу бібліотеки за умови дотримання формальних вимог та отримання відповідних дозволів.

Краще для простору громадської активності підходять **ізольовані кімнати**. Наприклад, деякі бібліотеки мають залу для засідань (актову залу), що використовується

для зібрань різного роду, у тому числі конференцій, нарад або навчання. В окремих випадках, коли такі простори для громадських зустрічей передбачаються проєктами нових бібліотечних будівель, вони органічно вписані в інтер'єр та мають чітке функціональне призначення, як, наприклад, в **публічних бібліотеках Бірмінгему** (Велика Британія), **Остіну** (США) чи **Гельсінкі** (Фінляндія).

Рис. 3.1 – Бібліотечний «простір зустрічей» в Гельсінкі

Це можуть бути також окремі кабінети, вітальні чи класи, обладнання та меблі яких призначені для використання під час зустрічей та спільної групової роботи.

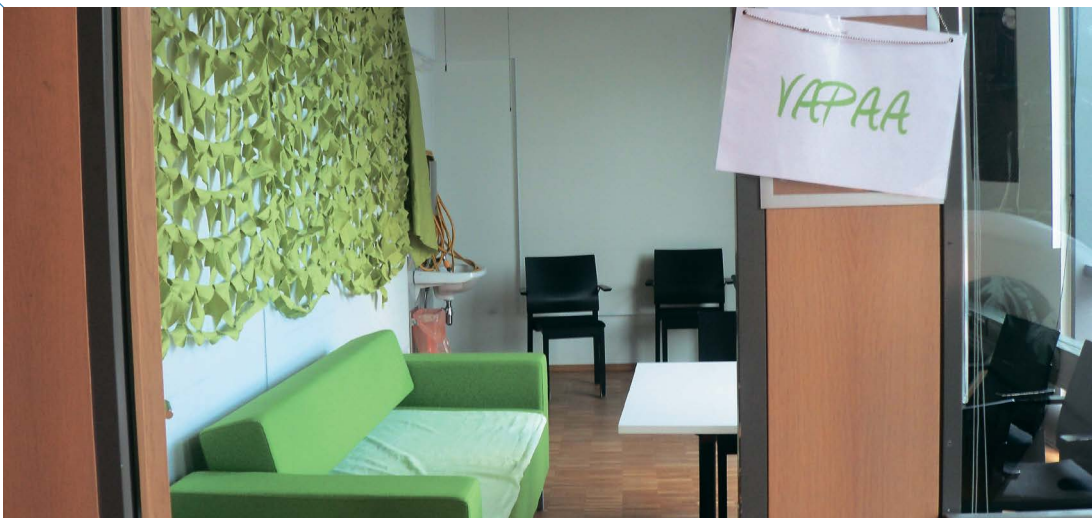

Рис. 3.2 – Кімната для зустрічей та спільнодії

Якщо ваша бібліотека не має такої ізолюваної кімнати, радимо проаналізувати ефективність використання наявних площ та віднайти можливості для створення ізолюваного простору, призначеного для зустрічей.

Завдання зі створення просторів для громадських активностей полягає у виробленні нових підходів саме для тих бібліотек, що потребують додаткових площ. Оскільки швидко побудувати нові приміщення неможливо, пропонуємо запровадити **простір, що трансформується**. Він дозволяє змінювати функціональне призначення бібліотечного простору і перетворювати його на «простір зустрічей». Такий гнучкий підхід вимагає ревізії ваших меблів і зосередженні уваги на пріоритетах:

- книжкові шафи і стелажі, тумби, виставкові вітрини, інші меблі мають бути на колесах, аби їх можна було швидко, легко і зручно рухати з одного місця в інше і звільняти площі;
- столи і стільці мають бути легкими для того, аби їх можна було кожного разу переносити в інші місця, розставляти в іншому порядку чи конфігурації, та, за потреби, зберігати у підсобних приміщеннях;
- книжкові полиці на стінах та стелажі, виставлені упритул до стін, мають використовуватися максимально, особливо у кімнатах з невеликими площами.

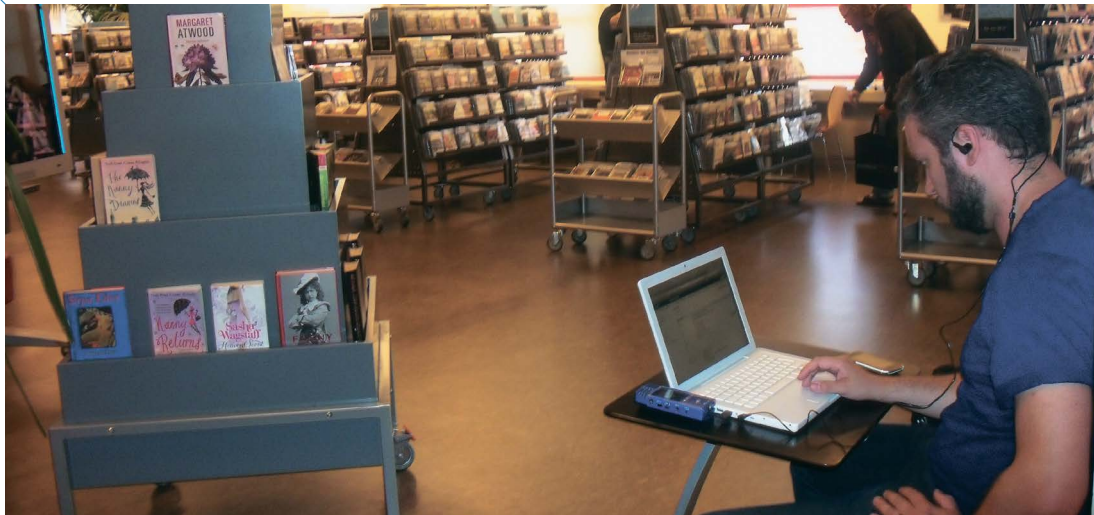

Рис. 3.3 – Бібліотечні меблі на коліщатах

Поглянемо, як облаштовано «простір зустрічей» у невеликому приміщенні **Виноградівської районної центральної бібліотеки** Закарпатської області. Швидка трансформація читальної зали дозволяє проводити різного роду зустрічі, особливу

цінність з яких мають ті, що утверджують роль бібліотеки як центру розвитку громади. Молодіжний бібліотечний хаб «Майстерня ідей» гуртує активну молодь та небайдужих, які вболівають за громаду Виноградівщини. Неабиякою популярністю користується *гра «Світ Громад»*. Свої фінансові навички у створенні імпровізованої «Молодіжної» громади, випробовували учнівська молодь, студенти та депутат міської ради. Учасники гри вчилися планувати бюджет, усвідомлювати вплив кожного на розвиток своєї громади, визначати індивідуальні та колективні цілі розвитку, виявляти ініціативу та реалізовувати свої лідерські якості тощо.

Рис. 3.4 – «Простір зустрічей» у Виноградівській бібліотеці, Закарпатська обл.

А в *Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олеся Гончара*, попри наявність актової зали та великих холів і вестибюлів, через велику кількість відвідувачів та інтенсивність роботи змушені використовувати галузеві читальні зали для облаштування «просторів зустрічей». І використання сучасних зручних меблів робить такі зустрічі комфортними для усіх учасників.

Цікавим є досвід використання «просторів зустрічей» у *публічних бібліотеках США* з наданням їх в оренду організаціям та приватним особам. Порядок і процедури такої діяльності чітко визначені, зафіксовані у спеціальних документах, затверджені у встановленому порядку та оприлюднені на сайті бібліотеки (<https://oppl.org/use-your-library/meeting-spaces>).

Наприклад, у документі, що визначає цільове призначення та розподіл простору *Публічної бібліотеки Медісона* (<https://bit.ly/2Qfb25d>), зазначено, що це здійснюється згідно з політикою та правилами користування бібліотекою, підтримує її місію

забезпечувати вільний і справедливий доступ до культурного та освітнього потенціалу та сприяти творчості, з'єднувати людей і збагачувати життя.

Бібліотеки мережі прагнуть розвивати дружні та всеохоплюючі громадські простори, активно використовувати зали для нарад і водночас підтримувати справедливий розподіл спільного ресурсу спільноти, якими і є публічні бібліотеки.

Кімнати для нарад є доступними для громадськості незалежно від переконань чи приналежностей осіб чи груп, які потребують їхнього використання. Наголошено також на дотриманні бібліотекою принципів інтелектуальної свободи, прийнятих Американською бібліотечною асоціацією та висловлених у **Бібліотечному Біллі про права**, справедливості, різноманітності та включенні, виходячи з чого простори можуть використовуватися для заходів, зміст яких може бути неортодоксальним, непопулярним для більшості чи суперечливим за своєю суттю.

Водночас зазначено, що бібліотека зберігає за собою право контролювати всі зустрічі, програми та заходи, що проводяться у її приміщенні, для забезпечення дотримання правил бібліотеки і працівники бібліотеки мають безкоштовний доступ до кімнат у будь-який час. Використання залів для зустрічей та нарад не повинно перешкоджати нормальному функціонуванню бібліотеки.

Кімнатами для проведення засідань можуть безкоштовно користуватися групи та / або особи **для навчальних, культурних, інформаційних чи урядових або громадських заходів** і можуть включати публічні лекції, панельні дискусії, семінари тощо. Приміщення для зустрічей надаються в оренду приватним особам та некомерційним групам, які потребують закритого приватного місця для зустрічей, особам та організаціям, що знаходяться за межами зони обслуговування Центральною бібліотекою. Орендна плата за користування кімнатами для засідань стягується також, коли це державні засідання штату Вісконсин чи Федерального уряду США. Сайт бібліотеки вміщує інформацію про тарифи орендної плати за приміщення різної площі та рівня комфорту, онлайн форму для оформлення бронювання необхідного простору у бажаний день та час, а також форму угоди про оренду.

В аналогічних правилах **інших бібліотек США** знаходимо різний рівень деталізації умов надання в оренду просторів для громадських активностей, як-то відповідальність за збереження обладнання кімнати, забезпечення додаткової безпеки заходів через характер події, наприклад великої кількості людей, використання предметів, що мають велику цінність, присутність відомих осіб, які відвідують захід тощо. У таких випадках бібліотека співпрацює з офісом шерифа. Правилами передбачаються також дозволи чи заборони на харчування учасників заходу, використання для них напоїв, додаткових сервісів, як, наприклад, перебування

людей з тваринами, паркування автомобілів тощо. При цьому усюди існує заборона на тютюнопаління, азартні ігри та у переважній більшості на вживання алкогольних напоїв.

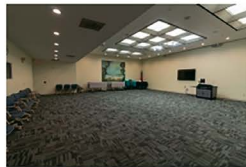
На сайті *центральної бібліотеки Джексонавіля, США* розміщено перелік просторів для зустрічей в усіх публічних бібліотеках мережі, з чудовою візуалізацією перегляду панорамних фото, що наочно демонструють приміщення для оренди, їхні інтер'єри та обладнання. Можемо зробити висновок, що ці приміщення відокремлені від загального бібліотечного простору, ізольовані та автономні, оснащені мобільними меблями, пандусами для візків, технікою для перегляду зображень. Часто зустрічаються приміщення з розсувними стінами, що надає додаткову можливість трансформації просторів.

Community Room at Argyle

Max Capacity: 42
Min Capacity: 5

Community Room at Beaches

Max Capacity: 117
Min Capacity: 5

Conference Room at Beaches

Max Capacity: 17
Min Capacity: 2

Meeting Room at Brentwood

Max Capacity: 15
Min Capacity: 3

Open Second Floor Meeting Space at Brentwood

Max Capacity: 12

Meeting Room at Brown Eastside

Max Capacity: 20
Min Capacity: 5

Meeting Room at Graham

Max Capacity: 51
Min Capacity: 5

Auditorium at Highlands

Max Capacity: 80
Min Capacity: 5

Conference Room A at Highlands

Max Capacity: 20
Min Capacity: 2

Рис. 3.5 – Приклади бібліотечних приміщень для зустрічей, Джексонавіль, США

З бібліотек України пропонуємо для вивчення й аналізу діяльність *Тростянецької*

публічної бібліотеки у Сумській області. Її названо «Бібліотекою, що руйнує стереотипи» через практичну реалізацію моделей облаштування просторів. Сьогодні бібліотека — незамінне місце зустрічей для активістів і посадовців, представників малого бізнесу. На таких зустрічах вирішуються питання розвитку міста. У бібліотеці проводить свої зібрання Дитяча Дорадча Рада, створена при Тростянецькому міському голові, відбуваються зустрічі «кава з мером», проходять планувальні практикуми, наприклад, «Яким має бути сквер біля бібліотеки? Заплануймо разом!». У ньому взяли участь мешканці ОТГ, представники міськради, громадських організацій, працівники та відвідувачі Тростянецької публічної бібліотеки й інклюзивно-ресурсного центру. Результати практикуму допомогли планувальникам краще зрозуміти потреби мешканців і стали основою запропонованих архітектурних ідей щодо розвитку скверу біля бібліотеки.

Рис. 3.6 – «Простір зустрічей» Тростянецької бібліотеки, Сумська обл.

Тростянецька публічна бібліотека стала бібліотекою сімейного читання, куди приходять працювати, навчатись і розважатись цілими сім'ями. Це — публічний простір, що належить кожному, і будь-хто має право проводити тут стільки часу, скільки вважає за потрібне, користуючись інтернетом та розетками, —

наголошує Юрій Бова, міський голова. На його думку, після оновлення та модернізації Тростянецької публічної бібліотеки її діяльність та популярність у громаді значно підвищилась. Селфі тут стало популярним серед молоді, а гості міста вважають бібліотеку місцем пріоритетних відвідувань. Все це позитивно впливає на імідж міста і громади в цілому.

Ще одну модель облаштування «просторів зустрічей» бачимо у **бібліотеці села Нараївка** Краснопільської об'єднаної територіальної громади Вінницької області. У приміщенні, що обладнане сучасними меблями, комп'ютерною технікою, проектором та інтерактивною дошкою, відбуваються громадські зустрічі, мистецькі заходи, а також зібрання людей для навчання, спілкування чи творчості. Тут можна отримати консультативну допомогу, обговорити цікаву книгу за горнятком чаю чи кави. У бібліотеках, що відчують брак вільних площ, та за умови відсутності окремих «просторів зустрічей» такі поліфункціональні приміщення здатні задовольнити усі потреби бібліотекарів та відвідувачів.

Рис. 3.7 – Бібліотека села Нараївка, Гайсинський р-н, Вінницька обл.

На особливу увагу в організації бібліотечних просторів заслуговують здобутки фінських колег, адже декларуючи основні переваги бібліотеки як місця, вартого відвідування, та визначаючи основні причини для цього, вони позиціонують бібліотеку як особливе місце, де можна насолодитися вільним часом, побачити своїх друзів та долучитися до заходів і екскурсій, ну і потім почитати. Один з відомих підходів до організації діяльності у форматі Meeting Point (місце зустрічі) — це коли бібліотека надає кімнати для щотижневих творчих зустрічей підприємців, тим самим сприяючи народженню і формуванню ідей та наступних партнерств для креативних галузей. Такою бібліотеки бачать свою участь у появі нових імпульсів для розвитку технологій у сфері дизайну, медіа, моди, інших креативних секторів.

Простори для проведення вільного часу та відпочинку з друзями

Позиціонуючи **бібліотеку як третє місце**, де люди можуть збиратися, відклавши в бік турботи та проблеми, необхідно попіклуватися про створення таких зручних просторів, де люди можуть розслабитися, зустрітися, поспілкуватися на рівних без огляду на посади, звання чи соціальний статус. Говорячи про бібліотеку як третє місце, маємо пам'ятати, що комунікація, спілкування при цьому є основним видом діяльності, а доброзичливість, комфорт і можливості для внутрішньої свободи також є ознакою хорошої бібліотеки як «третього місця».

Влаштування просторів для неформальних зустрічей не обмежується переліком настанов чи рекомендацій. Тут бібліотеки можуть виявляти творчий підхід і фантазію, орієнтуючись на можливості своїх приміщень та уподобання користувачів.

Простори, що із задоволенням можуть використовуватися відвідувачами бібліотеки, — це кав'ярні, облаштовані екрановані куточки, у тому числі й фан-зони, зручні куточки з м'якими меблями (диванами та кріслами) у доречних місцях, меблі, що легко переміщуються для зручності спілкування, наприклад, крісла, розміщені навколо низького круглого столу. Розглянемо декілька прикладів організації таких просторів.

Кав'ярня у бібліотеці — найпопулярніший у бібліотеках світу «простір зустрічей». Кожна бібліотека має під своїм дахом або у безпосередній близькості таке місце, де можна замовити напої, легку їжу та спілкуватися з друзями і читати водночас, мати доступ до свіжих газет та швидкісного інтернету. Відвідувачі бібліотеки мають можливість працювати зі своїми ноутбуками, перейшовши до кав'ярні з іншого бібліотечного простору для того, аби підживитися самим та, можливо, познайомитися з людьми. Інші користувачі проводять тут увесь свій час, обираючи місцем перебування у бібліотеці саме кав'ярню. Тому особливо важливо, щоб цей простір взаємодіяв з іншими та був гармонійно інтегрований до всього бібліотечного середовища.

Від великих кафе до автомата з приготування кави — такий спектр основного «простору зустрічей». Варто зауважити, що ще у 2014 році на замовлення Департаменту цифрової культури, засобів масової інформації та спорту уряду Великої Британії спеціальна комісія провела дослідження публічних бібліотек. У звіті зазначалося, що бібліотекам для впевненого і стабільного існування, серед іншого, необхідно надавати кавовий сервіс та безкоштовний WiFi. Отже, майбутнє публічної бібліотеки може бути в кав'ярні (<https://n.pr/3aTYbPd>).

Бібліотечні кав'ярні з'являються і в Україні. До прикладу, у **публічній бібліотеці Тростянецької ОТГ**, про яку йшлося вище, облаштували соціальне «кафе», де можна

провести час з друзями за філіжанкою смачної, але дешевої кави. При цьому горняк чаю тут коштує 3 грн., а кави – 5 грн., що значно покращує доступність цього виду послуги абсолютно для всіх верств населення і формує привабливість бібліотечного середовища.

Рис. 3.8 – Бібліотечна кав'ярня у Тростянці, Сумська обл.

Загалом можемо стверджувати, що бібліотечна кав'ярня — це вбудований простір, здатний спокусити людей зайти до бібліотеки, заохотити спонтанні відвідування, обрати бібліотеку місцем зустрічі з-поміж інших можливих приємних місць, затриматися у бібліотеці довше запланованого, і в ідеалі це може бути запрошенням скористатися іншими послугами бібліотеки та сприяти залученню користувачів. Таким чином, кав'ярня підтримує функцію бібліотеки як відкритого, публічного місця зустрічей. З огляду на вищевказане, пропонуємо познайомитися з досвідом позиціонування бібліотечного кафе **Прінстонської публічної бібліотеки**, США на її сайті (<https://princetonpl.org/cafe>) та з життям самого кафе, що має свою групу у Фейсбук (<https://www.facebook.com/LibraryCafeAtPPL>).

Варіанти розміщення кав'ярні:

- безпосередньо **у міському просторі**, коли кав'ярня розташована перед входом до бібліотеки та використовується не лише читачами, а й міською публікою та може слугувати привабливим елементом екскурсій до бібліотеки;

- **у вестибюлі бібліотеки**, тоді вона може сприяти підтримці функції бібліотеки як місця зустрічей. Відвідувачі є користувачами бібліотеки, оскільки пройшли лінію читацького контролю, потрапляють до читацької спільноти, долучаються до візуального інформаційного простору та мають доступ до частини ресурсів і, за бажанням, можуть далі вільно переміщатися в інші бібліотечні простори;
- **на основній площі бібліотеки**, серед загальних зон обслуговування, коли для цього існує можливість та відпрацьовано концептуальне рішення про переваги такого розміщення. Безпосередня близькість до місць основного перебування у бібліотеці може сприяти більшому залученню чи комфорту, але при цьому має не заважати роботі у читальних залах або під час доступу до відкритого фонду. Доцільність такого розміщення може мотивуватися сусідством з іншими просторами, наприклад сценою, навчальним класом чи залом для презентацій. Тоді кав'ярню також доцільно використовувати для проведення перерв під час навчання чи фуршетів під час мистецьких заходів тощо;
- **як прикінцева точка** перебування у бібліотеці, розташована в кінцевому приміщенні, наприклад у фронтоні з великими вікнами чи веранді, з яких відкривається приємний краєвид. Таке розміщення навряд чи комусь заважатиме, і перевагою є те, що відвідувачі кав'ярні отримують повне занурення у бібліотечний простір, оскільки дістатися до кави можуть, лише пройшовши усі приміщення. Водночас, це може призвести до неповноцінного використання простору і втрати привабливості для потенційних спонтанних відвідувачів.

Практична інформація:

Середня вартість кавового автомату — 20-28 тис. грн. На щомісячне обслуговування потрібно 1000-1200 грн. На ці гроші купують каву, воду, сухе молоко, стаканчики, мішалки. Ще потрібно платити за електроенергію десь 300 гривень. Треба обирати місце, де вдень матимете 40-60 потенційних покупців. Якщо із них 15-20 куплять каву, прибутковість автомату забезпечена. Матимете 2000-2200 чистого прибутку на місяць, —

розповідає Сергій Васьків (<https://bit.ly/2QgQTf6>).

Більше про бібліотечні кафе як «простори зустрічей» читайте тут: <https://modelprogrammer.slks.dk/en/challenges/zones-and-spaces/the-cafe> .

Екрановані куточки

Екрановані куточки — це простори для зустрічей, що обладнані екранами та призначені для перебування невеликої кількості людей, які спілкуються між собою паралельно з переглядом будь-якого візуального матеріалу.

Екрановані куточки як «простори зустрічей» використовуються для спільного перегляду трансляцій подій, що цікавлять усіх учасників та об'єднують їх для спільного перегляду й обговорення. Частіше такими подіями стають спортивні змагання — чемпіонати, олімпіади, можуть бути також фестивалі чи конкурси, творчі мистецькі заходи, пряма трансляція яких цікавить певне коло людей і здатна зібрати друзів для спільного перегляду.

Рис. 3.9 – Екранований куточок у бібліотеці Sello, Фінляндія

У якості екрану також може використовуватися цифрова або мультимедійна дошка, що дає можливість переглядати презентації, фотоальбоми, скановані документи, інші зображення чи відео і робити це з друзями у вільний час, прийшовши до бібліотеки.

Про важливість спільного відеоперегляду як фактору соціалізації, створення позитивних емоцій та особливого психологічного стану наголошують дослідники людської психології. Спільне переживання вболівань та радості від перемоги, можливість передати тим, хто поруч, свої почуття і душевний стан надзвичайно зближує

людей. Беручи це до уваги, бібліотекарі мають прагнути влаштувати такі куточки для спільного перегляду, аби найемоційніші стани люди переживали у бібліотеках.

Здатність переживати та ділитися спільним досвідом створює між людьми певний зв'язок.

Воутер Вольф з факультету психології та нейронаук Дюкського університету, Дарем, Північна Кароліна, США (<https://psychandneuro.duke.edu/people/wouter-wolf>).

Куточки також можуть бути додатково обладнані **ігровими консолями**, що використовуються для комп'ютерних інтерактивних групових ігор. Оскільки за останнє десятиліття такі ігри стали більш складними, реалістичними та соціально-орієнтованими, бібліотеки все частіше використовують надання доступу до ігор як послугу, а власне гру — як ресурс для залучення користувачів. Дослідники з Нідерландів вважають, що інтерактивні ігри дають користувачам соціальний, пізнавальний та емоційний досвід, а також можливість потенційно підвищувати інтелектуальний рівень. Також ці дослідження підкреслили позитивні переваги гри, особливо в тому випадку, коли користувач прагне зростати і розвиватися. Інтерактивні ігри також дозволяють гравцям взаємодіяти між собою, змагатися і конкурувати, що створює простір для спільної діяльності та комунікації. Найкраще, що можуть зробити бібліотеки — надати можливість користувачам грати у бібліотеці. Про ігри, їхню класифікацію, вплив та запобігання ризикам читайте додатково тут: <https://bit.ly/3hogFdg>.

Доцільно облаштовувати такі куточки у вільному просторі бібліотеки, вестибюлі, холі або частині читальної зали, використавши кольорову візуалізацію простору. Достатнім буде мінімальний набір меблів і технічних засобів, необхідних для забезпечення функціоналу, що відповідає задуму простору та його концепції.

Куточки для зустрічей

Куточками для зустрічей тут вважаємо невеликі простори в інтер'єрі бібліотеки, призначені для вільного використання невеликими групами людей, наприклад, від 2 до 7 осіб.

Куточки для зустрічей не вимагають багато простору, це можуть бути місця на абонементі чи у читальній залі, відокремлені книжковими шафами, стелажми або декоративними решітками. У таких місцях відвідувачам доречно розмовляти тихо, можливо споживати напої чи канапки, принесені з собою. Якщо вживання їжі не суперечить або суперечить баченню бібліотеки цього місця, то люди мають бути

попереджені про це окремими оголошенням — дозволом чи заборонаю вживати їжу.

Куточки для зустрічей також можуть використовуватися для проведення заходів з невеликою кількістю людей, наприклад поетичних зустрічей, обговорення новин чи подій, проведення опитувань чи інтерв'ю, консультацій психолога чи юриста. Вони ж, за бажанням відвідувачів, використовуються також для читання книжок або просто відпочинку.

Для обладнання таких куточків в одних випадках органічними будуть комплекти з м'яких диванів і крісел, невеличких журнальних столиків, килимків на підлозі, у інших — столи з набором стільців. Необхідною умовою для влаштування такого куточку є його доречність саме у цьому місці, аби створити затишні умови для одних відвідувачів та не заважати іншим.

Кількість таких куточків та логічність включення до загального простору бібліотеки є добрим свідченням дружності і доброзичливості до користувача, бажання створити комфортні умови перебування у бібліотеці та залучити нових відвідувачів.

Бібліотекарям також доцільно влаштовувати різного роду сюрпризи для своїх читачів, періодично змінюючи місце розташування куточків для зустрічей, застосовуючи різні варіанти розстановки меблів, використовуючи сезонний або тематичний декор, аксесуари інтер'єру, оновлюючи окремі його елементи, як ви це бачите на фото.

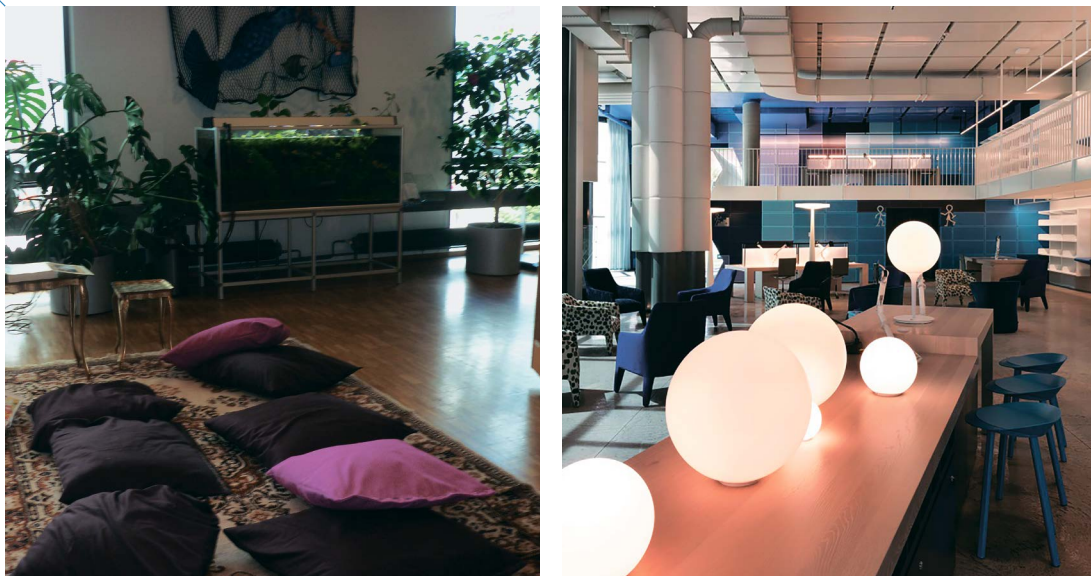

Рис. 3.10 – Інтер'єр куточків для зустрічей

Лаунж-зона – місце для проведення вільного часу та релаксації, з комфортними меблями, відокремлене від основного простору та призначене для відпочинку чи спілкування. Для оформлення куточку у стилі лаунж використовуються дивани і крісла, можливо також – шезлонги і гамаки. Лаунж у сучасному інтер'єрі є ознакою спокою та гармонії.

Серед шести причин, чому потрібно відвідати **Сватівську районну бібліотеку** у Луганській області, називають лаунж-зону. Це кімната для відпочинку, де можна усамітнитися, щоб у комфортних умовах почитати книжку або пограти в настільні ігри, а ще можна просто відпочити. У кімнаті є кулер, ваги, апарат для вимірювання тиску, а ще сучасна швацька машинка для тих, хто займається рукоділлям та виготовляє унікальні поробки. Часто нею користуються самі працівники, коли готуються до якихось заходів. Тут же і зона відпочинку для людей із вадами зору. Для них бібліотека придбала книги зі шрифтом Брайля та настільні ігри — шахи, шашки, доміно — з тактильними відмінностями.

Рис. 3.11 – Бібліотечна лаунж-зона у Сватовому, Луганська обл.

Ще один приклад використання елементів інклюзії бачимо в оновленому бібліотечному просторі — **Бібліотеці «Свічадо»** Святошинського району міста Києва. Ця бібліотека відтепер долучена до сім'ї БібліоHUB і головною відмінністю

«Свічадо» від інших оновлених бібліотек є поділ на зони і тактильні лінії для людей з проблемами зору, які розташовані в усьому приміщенні. Проєкт «Сучасний бібліотечний простір — БібліоHUB» розпочато у 2017 році. Його учасниками стали 7 районів міста Києва та 8 бібліотек, які отримали новий фірмовий стиль, сучасний вигляд та інноваційні технології.

Рис. 3.12 – Бібліотечна лаунж-зона у Києві

Облаштування бібліотечних просторів для інклюзивних зустрічей стає все більш нагальною усвідомленою потребою і бібліотеки використовують для цього наявні можливості та всебічно прагнуть забезпечити зручність та комфорт для усіх учасників. Частіше за все така діяльність відбувається на засадах партнерства у реалізації спільних проєктів з громадськими організаціями, соціальними службами чи волонтерами.

Наприклад, **Івано-Франківська обласна бібліотека для юнацтва** разом з ГО «Сонячні діточки Івано-Франківщини» реалізують спільний проєкт «Сонячний простір» для розвитку дітей з синдромом Дауна та творчою терапією для батьків. Бібліотека створила інклюзивний простір, де батьки і діти разом з друзями мають змогу навчатися новому, творити й спілкуватися разом. Цей простір на час зустрічей

облаштовується у читальній залі бібліотеки і є гарним прикладом трансформації приміщень, про що йшлося вище. Тут проводяться майстер-класи, семінари для батьків, різноманітні розвиваючі програми, зокрема, програма розвитку математичних здібностей «Нумікон».

Той же підхід трансформування просторів бачимо на прикладі **Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки**, де за проектом «Бібліотека — інклюзивний простір для молоді» створюються умови для соціальної взаємодії дітей та молоді з різних соціальних груп, їхньої спільної діяльності та спілкування в середовищі бібліотеки як «третього місця» в житті громади. Для проведення різноманітні заходів — ігор, спілкування, арт-терапевтичних занять, зустрічей батьків, котрі виховують дітей з інвалідністю, бібліотека пропонує відкритий простір читальної зали, де усім учасникам зручно долучатися до мистецьких і технологічних майстер-класів, культурних та розважальних подій.

Рис. 3.13 – Простір для інклюзивних зустрічей у Рівненській ОУНБ

Окремо варто поговорити про особливості облаштування **дитячих куточків**. Сучасні бібліотеки для дорослих прагнуть створювати у себе дитячі куточки,

поділяючи світові практики та розуміючи значення перебування дітей і дорослих у бібліотеці разом. Це вимагає плавних переходів між дитячим простором та простором для дорослих або включення місць для зустрічей дорослих у простори, де діти зустрічаються та граються в бібліотеці. Тут батьки мають можливість гратися і читати з ними або спостерігати, як діти це роблять самостійно. Умови облаштованого куточка дають можливість батькам стежити за своїми дітьми, спілкуватися між собою, читати та знайомитися з інформаційними матеріалами, підготовленими бібліотекарями. Світова тенденція до вільного використання такого простору є частиною усвідомлення бібліотеки як місця для проведення вільного часу та відкритого публічного простору, на зразок дитячого майданчика у парку.

При розробці концепції дитячого простору для зустрічей у публічних, наукових чи університетських бібліотеках радимо використовувати **рекомендації фахівців спеціалізованих бібліотек для дітей** (Діти в бібліотеці: методичні рекомендації з питань організації роботи з читачами-дітьми / Хмельницька обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г.Шевченка. — Хмельницький, 2018). Пропонується наповнити простір фокус-зонами, такими як ІТ, де є WiFi та доступ до комп'ютерної техніки; творчою зоною, де діти можуть щось робити своїми руками; тихою зоною для читання чи спілкування дітей між собою та дітей з дорослими; ігровою та релаксаційною зонами. При облаштуванні такого простору у бібліотеці для дорослих можуть передбачатися елементи запропонованих фокус-зон з акцентом на одній або декількох, що залежить від площі простору, її розташування та кола потенційних відвідувачів.

Наприклад, простори для дітей різного віку у **Тростянецькій публічній бібліотеці** займають значне місце. Тут і зона читання зі столиками та зручними диванчиками, пуфами, книжковими полицями — інсталяціями, настільними іграми. Дітям пропонуються дві ігрові зони: кімната для малюків (35 кв.м.) та ігрова зона PlayStation для дітей від 8-ми років з двома джойстиком для групової гри та кріслами-грушами. Ці сучасні пропозиції викликали у дітей живий інтерес до бібліотеки та реальне бажання зустрічатися та проводити час в модернових просторах.

Класичний простір для дітей — це казковий, загадковий, неочікувано привабливий простір, що традиційно є інтимним та затишним, з килимками, лавками, подушками, дитячими меблями, де книжки завжди розташовані поруч у зручних низеньких шафах, тумбах чи коробках і доступні для того, аби діти брали їх до рук, роздивлялися та обирали цікаве для себе. Простір для дітей насичений м'якими іграшками, конструкторами, розвивальними іграми, що доступно розташовані і діти можуть їх безпечно використовувати. Усі матеріали, що наявні у дитячому просторі, мають бути такими, аби унеможливити травмування дітей та забезпечити дотримання санітарних і протиепідеміологічних норм.

Рис. 3.14 – Дитячі куточки у Херсонській ОУНБ

Простори на вулиці – двір, тераса, дах

До вуличних просторів, придатних для використання бібліотекою, щоб створити умови для проведення зустрічей, можна віднести відкриті літні тераси, двір бібліотеки та іншу прибудинкову територію, а також дах. Усі їх можливо використовувати за умови створення відповідних зон комфорту, належного оснащення та обладнання, у тому числі технічного та комунікаційного.

Облаштування таких просторів може стати предметом діяльності бібліотеки спільно з органами місцевої влади, як, наприклад, у **Запоріжжі**, де міська рада, опікуючись благоустроєм, упорядкувала міні-сквер біля бібліотеки — пішохідні доріжки і квітники.

Перед будівлею бібліотеки облаштували вимощені плиткою тротуари загальною площею 500 м кв., встановили сім лавок, дві з яких мають незвичайний дизайн — оформлення у вигляді розкритих книг. Вартість робіт склала близько 600 тисяч гривень.

Джерело: Інформаційний ресурс VERGE (<https://verge.zp.ua>).

Тепер саме вони використовуються як простори для зустрічей «біля бібліотеки».

Рис. 3.15 – «Простір зустрічей» у Запоріжжі

У **Ківерцях** Волинської області біля бібліотеки створено зручний куточок для перебування користувачів, які приходять до бібліотеки самостійно або з дітьми. Тут дітям є де погратися і погойдатися на гойдалці, дорослим – зручно влаштуватися за столом чи на лавочці і поспілкуватися. Бібліотека використовує цей простір для проведення вуличних акцій та різних заходів

Цікавий досвід облаштування простору для зустрічей знаходимо у **фітнес-бібліотеці села Моринці** Черкаської області. Приходячи до бібліотечного фітнесу, молодь із задоволенням використовує двір бібліотеки, де є можливість для спілкування, відпочинку та читання книжок.

У випадках, коли простори біля бібліотеки є частиною міського середовища, вони використовуються якнайкраще не лише відвідувачами бібліотеки, а й просто перехожими, групами людей, для яких «зустрічі біля бібліотеки» можуть стати улюбленими. Підхід до облаштування таких просторів є частиною формування іміджу бібліотеки, а догляд та постійне оновлення вуличних меблів та інвентаря вимагають додаткових ресурсів. У таких випадках вуличний простір є для бібліотеки ще одним «структурним підрозділом», що потребує уваги працівників — від планування діяльності до забезпечення безпеки. Втім, це може стати вдячною справою, оскільки невимушеність такого простору дозволяє зустрічатися в ньому людям будь-якого віку, вільно і з приємністю проводити час, зручно влаштувавшись на газоні чи спостерігаючи

за іграми дітей або підлітків, і бути вдячними бібліотеці та повертатися сюди знову і знову.

Рис. 3.16 – Вуличний бібліотечний простір у Литві

Центральна бібліотека Остіна, штат Техас, США надає в оренду простори для зустрічей і подій (<https://library.austintexas.gov/rental>) та рекламує себе при цьому як технологічне і безпечне місце, розташоване в екологічному регіоні, що має оглядові панорамні майданчики з видами на озера, зручні велодоріжки та місця для харчування поруч. Зовнішній амфітеатр — стилізований куточок перед входом до бібліотеки, для створення аналогу якого українським бібліотекарям необхідно певно більше фантазії та уяви, аніж фінансів.

Сад на даху у цій же бібліотеці є даниною сталим трендам, що використовуються в усьому світі, і ця тенденція зберігається, хоча і потребує значних ресурсів. Але вона підтримує екологічне мислення та наближає відвідувачів бібліотеки до природного середовища, що найбільше відповідає потребам комфорту під час зустрічей. При проектуванні бібліотечних будівель майбутнього бачимо прихильність архітекторів до тенденції «сад на даху». Це демонструє нам, наприклад, проєкт реконструкції **меморіальної бібліотеки Мартіна Лютера Кінга-молодшого у Вашингтоні**, США (<https://www.youtube.com/watch?v=BUORTgTKBkg>).

Терасу у самодіяльному виконанні друзів бібліотеки та бібліотекарів бачимо на даху **публічної бібліотеки Стокгольма**, Швеція. Тут обладнання виготовлене з

простих матеріалів, у коробах ростуть квіти та салат, невибагливі меблі і парасолька є достатніми для того, аби відвідувачі бібліотеки зустрічалися і відпочивали на даху та змогли з'їсти принесені з собою канапки, доповнивши перекус свіжою зеленню з бібліотечного саду.

Бібліотечний двір є тим відкритим вуличним простором, що використовується найчастіше та може слугувати як «місцем зустрічей» пасивної спільноти, так і майданчиком організованих заходів.

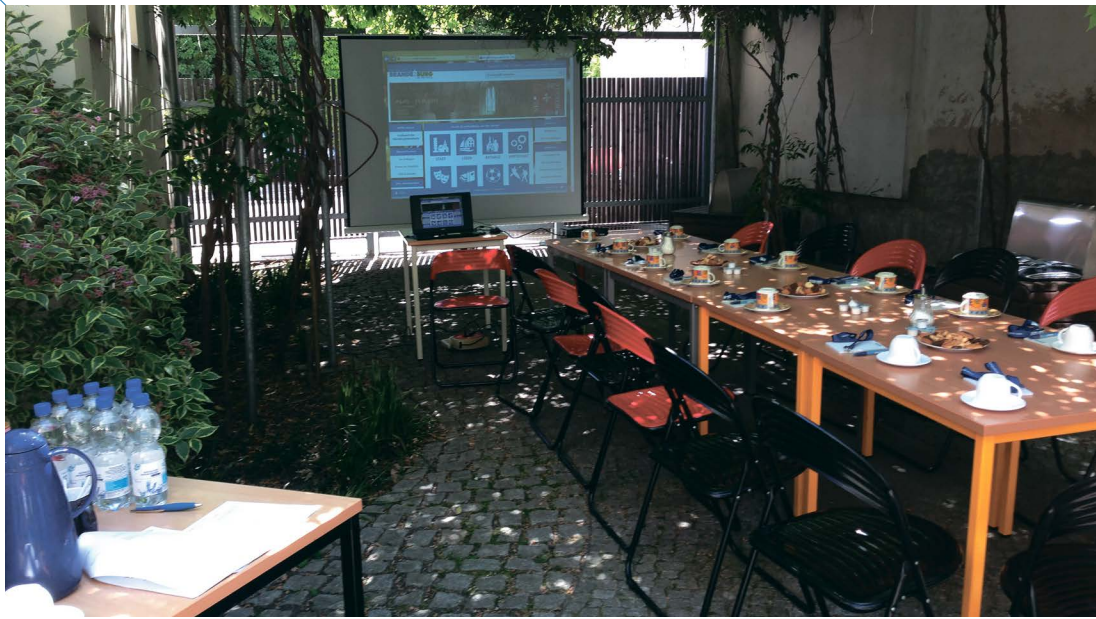

Рис. 3.17 – «Простір зустрічей» у бібліотечному дворі, Німеччина

Дорогі друзі, ваші зусилля задля влаштування зручних «просторів зустрічей» не залишаться непоміченими користувачами, відвідувачами та членами громади. Будьте певні — зручність і комфорт перебування у бібліотечному середовищі є шляхом до того, аби бібліотека була повна людей!

Рис. 3.18 – Приклад візуалізація «простору зустрічей».

ПРОСТІР ПОДІЙ

У переліку сучасних ролей бібліотеки дуже важливе місце займає організація і проведення подій. Для проведення подій у бібліотеці має бути створений відповідний простір. Спробуємо сконструювати такий простір для невеликої бібліотеки.

Що таке подія або івент (event)? Це резонансний факт, культурне явище, проведення якого залишає значний слід в житті громади і кожного її члена, а **івент-маркетинг (Event marketing)** або **подієвий маркетинг** — це заходи, спрямовані на просування брендів, послуг, іміджу за допомогою яскравих спеціальних заходів і акцій. Метою подієвого маркетингу бібліотек є також реклама, залучення до бібліотеки якомога ширшого кола користувачів — мешканців громади. Тому завдання події — побудувати добрі відносини з користувачами, продемонструвати їм бібліотеку як установу сучасну, цікаву і корисну для них.

Рекламувати свою бібліотеку в громаді вам допоможуть такі події:

- дні відкритих дверей для мешканців, публічні звіти перед громадою;
- виставки робіт місцевих художників, фотографів, майстрів народної творчості;
- фотовиставки, що розкривають діяльність бібліотеки та її користувачів;
- фотовиставки, що представляють культурні заходи, організовані іншими установами, та учасників цих заходів;
- театральні вистави бібліотечних театрів, запрошених акторів і театральних труп;
- змагання, турніри, квести, ігри;
- презентації;
- церемонії відкриття;
- конференції;
- річниці та ювілеї;
- календарні події, наприклад, День захисту дітей, День матері, День батька, День народження бібліотеки, Всеукраїнський день бібліотек;
- майстер-класи, зустрічі з митцями, метою яких є заохочення мешканців до самостійної мистецької діяльності;
- зустрічі з мандрівниками, розповіді про культуру інших країн, мандрівні фотовиставки;
- мистецькі акції, наприклад, створення муралу на бібліотечній будівлі, спорудження екологічних скульптур з ПЕТ-пляшок, висадка дерев і квітів біля бібліотеки та багато інших.

В умовах села і невеликого містечка саме бібліотека може стати тим простором, де відбуватимуться зустрічі з артистами, публічними людьми, виступи творчих колективів та виставки, засідання представників неурядових організацій чи громадських об'єднань.

Подія по-науковому

Існує спеціальна сфера діяльності, яка має назву **івент-менеджмент** і передбачає комплекс дій з планування та проведення різноманітних заходів. Кінцевою метою є організація неповторної, ефектної та яскравої події, унікальної, так би мовити, «з родзинкою». І оскільки в умовах малої бібліотеки посада івент-менеджера не передбачена, ним є бібліотекар. Проведення великих і малих подій, зустрічей, заходів традиційно входить в коло обов'язків бібліотекаря. І наразі перед нами стоїть завдання надати цій діяльності сучасного звучання, створити в бібліотеці відповідний простір.

Підготовка великої події – це, фактично, поетапна реалізація проєкту, розробка ідеї, сценарію, дизайну, запрошення учасників і ЗМІ, підготовка ведучих, вибір місця проведення і ще багато-багато чого.

Немає місця?

Але ми не маємо місця, — можуть заперечити бібліотекарі невеликих за площею бібліотек у містечках та селах.

Шукаймо простір разом!

Напевно, ви помітили, а сучасні тенденції і дослідження це підтверджують, що останніми роками наповнення читальних зал зменшується і досить часто змінюється їхнє функціональне призначення, вони перетворюються на місця проведення вільного часу, коворкінги і т. ін. Можливо, є сенс подивитися на читальні зали іншим поглядом: зменшити кількість робочих столів (які більшість часу пустують), розширити вільний простір, не виділяти окремо фонд читальної зали, а об'єднати його з фондом абонементів, позначивши спеціальним маркуванням книги, які не можна виносити з бібліотеки. А простір, що звільниться, перетворити на зони, про які ми говорили вище: відпочинку, гри, навчання, спілкування, голосного і тихого читання. Переформатуйте свої читальні зали, наповніть їх новим змістом, і ви побачите, як вони наповнюються відвідувачами.

Звичайно, це можливо лише за умови, якщо читальні зали не затребувані користувачами на 100%. В іншому випадку, необхідно встановити певні години для

проведення подій і заздалегідь інформувати тих, хто планує займатися в читальній залі, про проведення масового заходу. Якщо таких користувачів небагато, можна виділити для них окреме місце на абонементі, в інших приміщеннях бібліотеки, створивши таким чином кабінети для індивідуальної роботи, а читальну залу зробити місцем проведення подій.

Що, коли і для кого?

Отже, ми визначились, що одним із пріоритетів нашої бібліотеки буде організація і проведення гучних подій для членів нашої громади. І тут виникає наступне питання – а які події ми плануємо проводити в нашій бібліотеці? Річниці та дні народження давно покійних письменників? Офіційні урочистості з нагоди державних свят, бо цього вимагає місцева влада? На жаль, у багатьох бібліотеках досі дотримуються цього шаблону і з року в рік у планах з'являються саме такі заходи, але це – шлях в нікуди, бо підтримує імідж старої бібліотеки радянського зразка. Тому мислимо по-новому і визначаємось – які івенти відбуватимуться у нашій бібліотеці, або як цікаво й оригінально відсвяткувати ювілей класика чи річницю державної події?

Подіями можуть бути зустрічі в бібліотеці. Зустрічі з іншими людьми збагачують. І ваш бібліотечний простір може стати саме таким місцем, де відбуваються цікаві зустрічі — маленькі, з друзями, з сусідами, за кавою і книгою чи фільмом, і великі, які стають знаковими в житті громади: зустрічі з авторами, художниками, мандрівниками — одним словом, людьми захопленими та цікавими. Кожна така зустріч надзвичайно цінна.

Подіями, які запам'ятовуються усій громаді, можуть бути свята, акції, саме їй, громаді, присвячені — свято вулиці, села, ювілеї шанованих мешканців, навіть весільні фотосесії в бібліотеці, вшанування багатодітних матерів, видатних родин, вчителів, проводи на пенсію, вручення паспорта, відкриття персональної виставки когось із земляків та інше.

Подіями можуть бути й заходи, покликані покращити якість життя громади: зустрічі з місцевою владою, депутатами, презентації проєктів реконструкції вулиць, громадські слухання, благодійні ярмарки, бізнес-презентації місцевих підприємців тощо.

А що каже читач?

Приводів можна відшукати багато, а ще ваші відвідувачі самі можуть підказати, запропонувати і допомогти провести непересічну подію в бібліотеці. Тому, запитаймо тих, для кого ми працюємо — наших користувачів. Ці опитування можна проводити в різноманітний спосіб: провести бесіди, інтерв'ю з користувачами бібліотеки або

розмістити невеличкі анкети в сільській раді, школі, магазині, амбулаторії й таким чином дізнатися думку мешканців громади, розмістити опитувальну форму на сторінці бібліотеки у Фейсбуці, у Вайбері, Телеграмі та інших месенджерах, запитати людей по місцевому радіо, вказавши контакти бібліотеки, просто пройтись по селу або містечку і поговорити з мешканцями.

Питання мають бути сформульовані таким чином, щоб після обробки анкет і відповідей у вас склалося чітке враження, які теми мають бути висвітлені в заходах, які книги хочуть обговорити читачі, з якими публічними особистостями зустрітись.

Крім анкетування, існує багато інших способів налагодити ефективну комунікацію та вивчити думку користувачів: розмістити стікери в різних куточках бібліотеки і читачі напишуть вам про свої мрії і побажання, поставити скриньку для записок при вході, розтягнути довгий рулон паперу і створити своєрідну «стіну бажань». Головне, щоб думка користувачів була почута, взята до уваги й їхні побажання втілювались у життя.

Зробіть красиво!

Думку громади вивчили, тепер готуємось до подій у бібліотеці.

Звичайно, сучасну людину важко здивувати і скромна маленька бібліотека аж ніяк не може конкурувати з телебаченням, шоу-бізнесом та індустрією розваг, тому вся надія на вашу креативність, атмосферу бібліотеки й адресність події, адже телешоу — це для всіх, а наш захід — для конкретних людей, тих, хто живе поруч.

Навіть у скромних умовах маленької бібліотеки кожна подія має бути відповідним чином оформлена і «обставлена», тому що навряд чи в маленькому приміщенні знайдеться достатньо площі, щоб розділити бібліотеку на конкретні зони і чітко дотримуватися цього поділу. Ці простори плавно трансформуються, залежно від обставин. Коли потрібно проводити тренінги і навчання — цей простір наповнюється навчальним змістом, для релаксу і творчості — додаються інші деталі, а створення «простору подій» вимагає інших підходів та дизайну, який підкреслить урочистість, важливість або надзвичайну цікавість події.

Зробіть комфортно!

Людина, яка прийшла на подію в бібліотеці, має почуватися комфортно, тому доцільно заздалегідь потурбуватися і перевірити, щоб у залі була гарна акустика, освітлення, мікрофони, мультимедійна техніка для демонстрації презентацій або фільмів та освітлення, яке можна регулювати (штори, жалюзі, ролети на вікна, щоб забезпечити якісний показ мультимедійних продуктів). Треба також передбачити місце для одягу та речей учасників, якщо в бібліотеці немає стаціонарного гардеробу. Погодьтеся, ніщо так не псує імідж бібліотеки, як невеселі люди у верхньому одязі, що

сидять «дружніми рядами» у читальній залі бібліотеки, а такі фоторепортажі, на жаль, часто зустрічаються на бібліотечних фейсбук-сторінках.

І якщо в бібліотеці холодно — заздалегідь прогрійте приміщення нагрівачами повітря, а якщо це зробити неможливо — краще провести захід у школі, клубі або на іншій партнерській території. Подумайте також і про те, що захід може викликати аншлаг і в місці проведення не залишиться вільних місць, підготуйте додаткові стільці тощо. Взагалі, в умовах невеликого приміщення бібліотеки, яке кілька разів на день трансформується у зони різного призначення, доцільно мати мобільні меблі: стелажі на колесах, складні і легкі крісла, пересувний екран тощо.

Дрібнички, або що ховається в деталях

У нашому випадку в деталях ховається наша унікальність, креативність, винахідливість і повага до тих, хто завітав на подію. Варто наповнити звичний інтер'єр бібліотеки новими деталями (хоча полиці з книгами – це найкраще тло) — додати події значущості, урочистості, святковості або, навпаки, камерності, затишності і довіри.

Вишукані ікебани в оригінальних вазах, новорічні ялинки у нашому дизайнерському виконанні, імпрровізовані завіси, вміло задрапіровані на книжковому стелажі, теплі пледи, красиві горнятка з кавою, свічки, продумано розкидані книжки, м'які крісла – подушки, килимок, на якому зручно всістися, фотозони для фотосесій з героями наших заходів, — ідеї літають у повітрі, просто знайдіть потрібну.

Рис. 4.1 – «Простір подій» у сільській бібліотеці, Миколаївська обл.

Одна стіна в читальній залі сільської бібліотеки в Миколаївській області оформлена як театрально-концертна, на її тлі відбуваються мистецькі події.

Рис. 4.2 – Вистава бібліотечного літературного театру, Миколаївська обл.

А під цими міні-декораціями відбувся показ вистави бібліотечного літературного театру, Миколаївська область. Здогадались якої?

Рис. 4.3 – Зустріч з польським письменником Мареком Краєвським «Літературна кави польвівськи»

Рис. 4.4 – Аншлаг у бібліотеці, але місце знайдеться для всіх, Львів

І, будь ласка, забудьте про стіл для президії та рівненкі ряди столів у читальній залі! Посадіть слухачів півколом, колом, поруч з гостями і спікерами, на килимі, на кріслах, без столів, накритих вим'ятою скатертиною зі склянкою води і маленьким букетиком у тривіальній вазочці.

Рис. 4.5 – Організація «простору подій»

До речі, оскільки бібліотекарі — люди екологічно свідомі, то вилучаємо зі свого арсеналу пластикові пляшки на наших подіях, повітряні кульки з нагоди відкриття бібліотеки, і, по можливості, паперові програмки заходів. Поверніть на столи графини з водою (буде гарно з лимоном і м'ятою) або мінералку в скляних пляшках, програму заходу розмістіть в інтернеті, а замість гламурних арок з повітряних кульок нехай гостей зустрічає оригінальна книжкова інсталяція і ваша привітна посмішка.

Нові формати

Сучасні івенти сконцентровані на спілкуванні між учасниками, на обміні знаннями та інформацією, взаємодії в комфортній та неформальній атмосфері. Крім традиційних форм бібліотечних подій, радимо використовувати інтерактивні формати, такі як *Open Space*, *Акваріум*, *Неконференції*, *Печі-Кучі*, *Світові кафе*. Технології їхнього проведення докладно описані, а використання допоможе озвучити виклики, які стоять перед локальним середовищем, у вирішенні проблем громади, продемонструє відвідувачам, що бібліотека оперативно реагує на запити членів громади.

(Не)захмарний атлас

Пропонуємо вашій увазі атлас успішних практик українських бібліотек, який допоможе у трансформації бібліотечного простору вашої бібліотеки. Спробуємо скласти контрольні запитання або ще простіше — список дій до кожної події, яку ми плануємо проводити в нашій бібліотеці.

Декілька прикладів підготовки і проведення подій у *Львівській обласній бібліотеці для дітей*. Просторові умови бібліотеки, попри статус обласної, не дуже відрізняються, а часом навіть і програють бібліотекам маленьких міст і сіл: загальна площа для обслуговування користувачів, проведення різноманітних заходів і задоволення потреб у навчанні, спілкуванні й творчості складає лише 320 кв. м. Тому простори для проведення великих подій створюються у читальних залах. Бібліотека щороку проводить кілька великих, резонансних заходів, які привертають увагу й дійсно стають справжньою подією для відвідувачів.

Ось, наприклад, список дій до зустрічі з подружжям альпіністів Іваном та Юлією Бандрівськими (в межах проєкту «Читання на каналі»):

- Обрати гостей для запрошення;
- Ознайомитися з біографією подружжя;
- Розробити сценарій події;

- Розробити питання для бесіди;
- Визначити відповідальних за фотографування заходу, висвітлення події, розташування меблів у залі, запрошення гостей;
- Домовитися про зустріч з подружжям;
- Домовитися про надання матеріалів для оформлення зустрічі (фотографії, альпіністське спорядження);
- Обговорити із запрошеними коло питань;
- Провести піар-кампанію для залучення аудиторії (оголошення, афіші, анонси в соціальних мережах);
- Оформити приміщення, в якому буде проходити захід:
 - Підібрати книги та оформити книжкову виставку «Одержимі горами»;
 - Розкласти спорядження альпіністів;
 - Поставити екран і проєктор для презентації;
 - Розставити стільці в залі;
- Провести захід.

Такі події, як зустрічі не потребують значних ресурсів: поставити невеликий диванчик, накрити його пледом, на столику — горнятка з кавою, книжки. Розпіарити подію на сайті, в соціальних мережах, ЗМІ, виготовити афіші, запросити відомого гостя. Посадити на канапу, а навколо розсадити слухачів, читачів, глядачів, фанатів. І — запрошуйте на свою бібліотечну канапу для розмови про життя, читання і книжки артистів і письменників, дизайнерів одягу і народних майстрів, мандрівників і блогерів, всіх, з ким буде цікаво поспілкуватися членам вашої громади.

А такі заходи надзвичайно подобаються користувачам бібліотек і (перевірено практикою) завжди приваблюють до бібліотеки нових читачів. Йдеться про **Ночі в бібліотеці**, коли бібліотеки відкривають свої двері для користувачів в позаробочий час і проводять нестандартні акції та заходи. Львівська обласна бібліотека для дітей вже четвертий рік поспіль бере участь у **Всесвітній ночі Гаррі Поттера** — міжнародній акції, яку проводить видавництво **Bloomsbury**. Для цього заходу простором події стає уся бібліотека, яка перетворюється на аудиторії Гогвордсу, чарівний ліс, поле для квідичу. А вже креативність бібліотекарів під час оформлення тих локацій, створення костюмів, написання сценарію, розробки вікторин, конкурсів і сюрпризів просто зашкалює! До проведення такої акції радо підключаються волонтери, підлітки, які захоплюються книгами про Гаррі Поттера, батьки.

Список дій до Всесвітньої ночі Гаррі Поттера:

- Зареєструватись на сайті Bloomsbury Publishing як учасники;
- Створити робочу групу бібліотекарів, які будуть задіяні в організації і проведенні ночі;
- Розподілити обов'язки (сценарій, проведення, реєстрація, фотозйомки, написання постів, робота з групами, супровід груп, підготовка книжкової виставки, музичний супровід та ін.);
- Зробити анонс події й оголосити реєстрацію на участь;
- Розробити сценарій заходу;
- Продумати і підібрати реквізит та декорації;
- Домовитися з художницею про виготовлення декорацій, значків та макету дипломів і сертифікатів;
- Позичити в театрі костюми;
- Закупити призи і солодощі;
- Виготовити сертифікати про участь в ночі;
- Провести реєстрацію (письмові дозволи від батьків, контактні телефони);
- Провести захід.

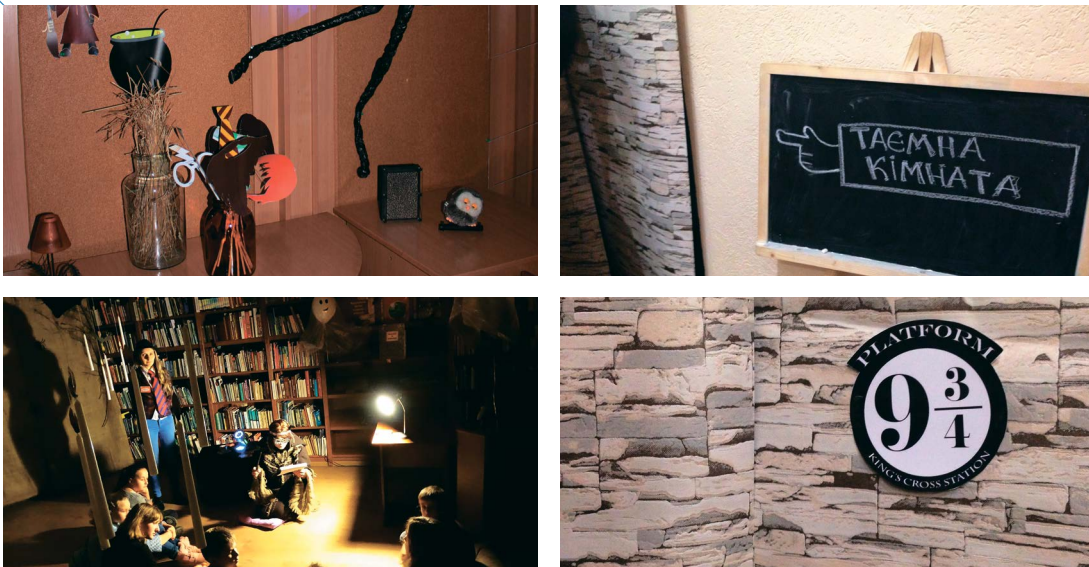

Рис. 4.6 – Ніч у бібліотеці, Львів

У цій бібліотеці проводили *«зелену» ековечірку, «сутінки в бібліотеці»* як початок літніх канікул, *піжамну вечірку* для найменших і всі ці події були надзвичайно популярні.

Ночами, сутінками в бібліотеці можна відкривати літні програми читання, зимові канікули, а резонанс цих заходів забезпечить вам аудиторію на весь час канікул.

Рис. 4.7 – Читальна зала легко трансформується в спальню, Львів

Організацію виставок в приміщеннях бібліотек також можна віднести до подієвої сфери. І бібліотекарі дуже активно використовують цю форму. Виставки картин місцевих художників, приватних колекцій, вишивок, поштових марок і листівок, творів прикладного мистецтва, писанок, квітів – все це присутнє в «арсеналі» українських бібліотек. Під час організації такої події слід також враховувати деякі нюанси: відповідно оформити виставковий простір, продумати освітлення, дизайн, і, обов'язково, промоція – урочисте відкриття виставки, зустріч з автором або колекціонером, якщо є можливість – кава для неформального спілкування, запрошення ЗМІ.

Для маленьких митців бібліотека може організувати першу персональну виставку, створити її «каталог», запрошення на відкриття, які юний митець роздасть своїм друзям, однокласникам, родичам. І, можливо, колись шанований видатний художник згадає, що його перша виставка відбулась в бібліотеці.

Навіть з такої класичної для бібліотеки форми, як книжкова виставка, можна

зробити неабияку подію. Достатньо лише вдало обрати тему. Наприклад, створити виставку про футбол, запросити тренера футбольної команди і провести міні футбольний матч в—стінах на галявині біля бібліотеки. Або виставку про вишивку доповнити майстер-класом від відомої майстрині та демонстрацією вишиванок на імпровізованому подіумі. А виставки кулінарних книг?! Біля них можна провести час корисно й смачно! І, звісно, атмосферності таким подіям надає відповідне оформлення простору бібліотеки, доповнення звичної книжкової експозиції предметами, дотичними до теми виставки, оригінальними інсталяціями, картинами, фотографіями.

Останнім часом популярним стало проведення днів народжень дітей у бібліотеках, коли уродинник разом із друзями і бібліотекарями святкує, танцює, співає, частується, бере участь в інтелектуальних забавах і конкурсах, отримує призи. І все це — у святково оформленому інтер'єрі бібліотеки. Тематику днів народжень замовляє сам іменинник. Це може бути полярна, піратська, мушкетерська, космічна та інші вечірки на честь днів народжень читачів. Ось той момент, коли юний користувач може відчувати — це його бібліотека, вона працює саме для нього! Такі дні народження не забуваються!

Рис. 4.8 – День народження у бібліотеці

А ось приклад, як одна з найважливіших подій у житті користувачів стає й важливою подією в житті бібліотеки. **Бібліотека смт. Славське** у Львівській області відкрила свій оновлений простір для... молодят. Провести весільний обряд в бібліотеці – це круто!

Рис. 4.9 – Весілля у бібліотеці

Про конкурси. Їх усі люблять і проведення конкурсів у бібліотеках також може стати визначною подією в житті вашої громади, привернути увагу місцевих медіа, спонсорів і влади.

Конкурсів бібліотеки проводять багато. Радимо і вам не забувати про цю форму роботи. Це конкурси на кращого декламатора, краєзнавця, друга бібліотеки, знавця творчості письменника, мецената, найпопулярнішу книгу і не тільки. Якщо ваш простір і технічні можливості дозволяють, то в співдружності з іншими культурними та освітніми установами можна проводити і музичні, художні, театральні конкурси, це тільки додасть бібліотеці популярності.

Додають бібліотекам позитивного іміджу й **масштабні, міжбібліотечні акції** — марафони читання, обласні Дні читання, акції «Одне місто — одна книга».

Львівською обласною бібліотекою для дітей започаткований і понад 10 років проводиться «Обласний день читання», коли в усіх дитячих бібліотеках області 20 березня дітям одночасно читають одну й ту саму книгу. Читати бібліотекарі запрошують відомих людей, акторів, політиків, мерів, співаків, мешканців громади — представників різних професій. Ця акція має великий резонанс, і до львів'ян вже приєднались Тернопіль, Івано-Франківськ і Хмельницький.

Проводять масштабні акції й обласні універсальні бібліотеки, коли місто чи область читають одну книгу. «Кіровоградщина читає Хемінгуея» — так називався

масштабний проєкт **ОУНБ ім. Д. І. Чижевського**, м. Кропивницький. Молодь Кіровоградщини читала класику американської літератури — роман «Прощавай, зброє!», а в **Запоріжжі** до ювілею Шевченка в усіх бібліотеках відбувалась промоакція «Запорожці читають Шевченка». Цей досвід можна застосувати в умовах однієї ЦБС або бібліотеки ОТГ та її філій.

Спробуємо створити **список дій для такого заходу**:

- Обрати книгу (можна порадитися з активними читачами, проаналізувати попит);
- Визначити, скільки примірників книги є у фонді бібліотеки;
- Дозамовити примірники в інших бібліотеках, позичити в приватних або докупити;
- Провести анонс-захід, на якому розповісти про книгу та майбутню акцію (визначити терміни та умови і план проведення);
- Провести піар-кампанію (домовитися зі ЗМІ, анонсувати подію на сторінці бібліотеки в соціальних мережах);
- Провести заходи з промоції книги (видати її якомога більшій кількості читачів, організувати голосні читання в бібліотеці, на радіо, онлайн, розповісти про письменника, його творчість);
- Створити ресурс (альбом, подію у ФБ), де читачі зможуть залишати свої відгуки про книгу;
- Підготувати підсумковий захід;
- Написати сценарій;
- Запросити учасників і пресу;
- Оформити залу;
- Надрукувати сертифікати про участь;
- Провести підсумковий захід.

Для такого заходу можна оформити зал портретами письменника, виставками ілюстрацій до його творів, книжковою виставкою, присвяченою життю і творчості, цитатами, створити мультимедійну презентацію, буктрейлер, виставку художніх, літературних творів читачів бібліотеки, присвячених цій книзі і письменнику.

Окрема розповідь про бібліотеку, яка так і позиціонує себе — Бібліотека подій. Декілька років тому очолила стару, класичну і доволі тиху **Львівську обласну бібліотеку для юнацтва** нова директорка, — і завирувало в бібліотеці життя. Кардинально переформатувати простір у цій бібліотеці було неможливо — бібліотека

знаходиться у пам'ятці архітектури, а ось створити атмосферні зони за допомогою деталей працівникам вдалося. І тепер на фоні старовинного каміну відбуваються зустрічі, інтерв'ю і виступи запрошених, з'явилися фотозони, куточки для відпочинку. Вікна читальної зали прикрасили витинанки, які додали бальної святковості, але, головне — сюди хочуть приходити письменники, поети, музиканти, актори, щоб зустрітися з молодими львів'янами. Бібліотека стає популярною, бо тут відбуваються події. Стратегія івент-бібліотеки себе виправдала завдяки цікавим заходам. Розглянемо деякі з них.

«Всеукраїнський форум військових письменників» став платформою для спілкування авторів книг на військову тематику із читачами. Його відвідувачі знайомились із авторами улюблених книг, спілкувались із ними у неформальній атмосфері, отримували книгу із рук у руки. А ще люди приходили, щоб просто обійняти свого улюбленого автора-воїна.

Проєкт **«Стильна бібліотека»** сприяє утвердженню бібліотеки як місця, де відбуваються події. Бібліотека впроваджує унікальну практику фотоподій у своїх стінах. Приміщення бібліотеки не просто використовується як простір для фотосесій — фотомайстри долучаються до створення і висвітлення образу «нового» бібліотекаря — відкритого, комунікабельного і стильного.

«Літературно-мистецький балкон». Бібліотека розташована в середмісті Львова і використовує балкон будинку для організації літературно-мистецьких перформенсів, які збирають глядачів і слухачів. Вулична поезія і музика, театральні вистави й тематичні інсталяції чудово «вписуються» в екстер'єр і життя площі Ринок.

Отже, якщо у вашій бібліотеці є балкон, камінь, тераса або мальовниче подвір'я навколо — творчий підхід допоможе вам перетворити цей простір на місце непересічних подій. Як, наприклад, дах **Бібліотеки Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського**, на якому відбуваються сеанси йоги та куди організовуються екскурсії.

І не бійтеся виносити бібліотечний «простір подій» за... стіни бібліотеки. Літні читальні в скверах і парках, дитячі бібліотечні майданчики, літературні галявини, бібліотечні сади — їх так само можна використати для проведення незабутніх заходів. Наприклад, організувати виставку квітів або овочів, літературно-спортивні змагання, кіно під відкритим небом, концерт місцевих бардів. Популярною формою є участь бібліотек у загальноміських святах та ярмарках, Днях міста, села, району, коли на своєму стенді вони представляють роботу бібліотеки, проводять різноманітні активності з відвідувачами. Для оформлення таких подій бібліотеці доцільно мати банер з власним логотипом, корпоративні футболки, шалики, бандани, бейсболки для працівників, щоб бібліотека під відкритим небом була «видимою».

Рис. 4.10 – Участь обласної бібліотеки для молоді імені М. Светлова міста Дніпра в Ярмарку незалежності

Події в умовах пандемії коронавірусу

У 2020 році, коли світ накрила пандемія коронавірусу, бібліотекам довелося кардинально перебудувати свою діяльність. Фізичний контакт з користувачами, організація і проведення гучних, масштабних подій стали неможливими, тому бібліотеки пішли в інтернет і тепер активно шукають способи, як організувати події онлайн, на які «прийдуть» відвідувачі.

Варто відзначити, що бібліотеки досить швидко зорієнтувались і вже представили цілу низку резонансних онлайн-подій часів карантину. **Подкасти, вебінари, відеозаписи** заходів, лекцій на бібліотечних ютубканалах, **флешмоби** і **челенджі** в соціальних мережах, **відеоогляди** та **віртуальні виставки** — далеко не повний перелік форм роботи бібліотек у нових умовах.

Надзвичайно плідно і креативно працювала під час карантину Бібліотека **Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського**. Неабиякою подією став організований бібліотекою Марафон студентських спільнот, вразили дивовижні інсталяції, а Дню Конституції винахідливі КПІ-шники присвятили публічні читання Головного Закону, участь в яких взяли бібліотекарі з усіх куточків країни. Розповіді про вчених, які працювали в КПІ, про рідкісні і найстаріші книги з фондів — кожен онлайн-захід відкривав якусь грань роботи бібліотеки. А **ЦБС Солом'янського району**

м. Києва на своїй сторінці у Фейсбуці організувала Марафон цікавих та пізнавальних зустрічей.

Львівська, Волинська обласні бібліотеки для дітей святкували в прямому етері свої бібліотечні ювілеї. І хоч урочисті події розгортались онлайн — вони зібрали сотні користувачів і друзів бібліотеки.

Рис. 4.11 – Бібліотечні події в умовах карантину

Якщо ваша бібліотека має доступ до інтернету та необхідні технічні умови – ви також можете організувати чимало цікавих мережевих подій. До прикладу, онлайн-читання творів письменника-земляка, відеомандрівка краєм, розповідь про видатних особистостей і пам'ятки села, району або локальні події, такі як зустріч в прямому етері з головою району, села, містечка, трансляція виступів місцевих музичних і театральних колективів, онлайн-зустріч читачів бібліотеки з відомими письменниками. Такі події менш затратні фінансово, але також потребують ретельної підготовки: забезпечення технічного супроводу, розроблення питань для бесіди або вступного слова, анонс події, реклама та ін. І, звичайно, відповідного віртуального дизайну. Для проведення такого заходу вам необхідно подбати про звук і освітлення, тло, на якому відбуватиметься трансляція і, звісно, предметний ряд, який доповнить вашу подію: книги, квіти, мультимедійні презентації, музичний супровід тощо.

І наостанок (цілком таємно) **головний рецепт успішної події:**

креативний підхід + цікавий контент + яскраве оформлення + неформальне виконання.

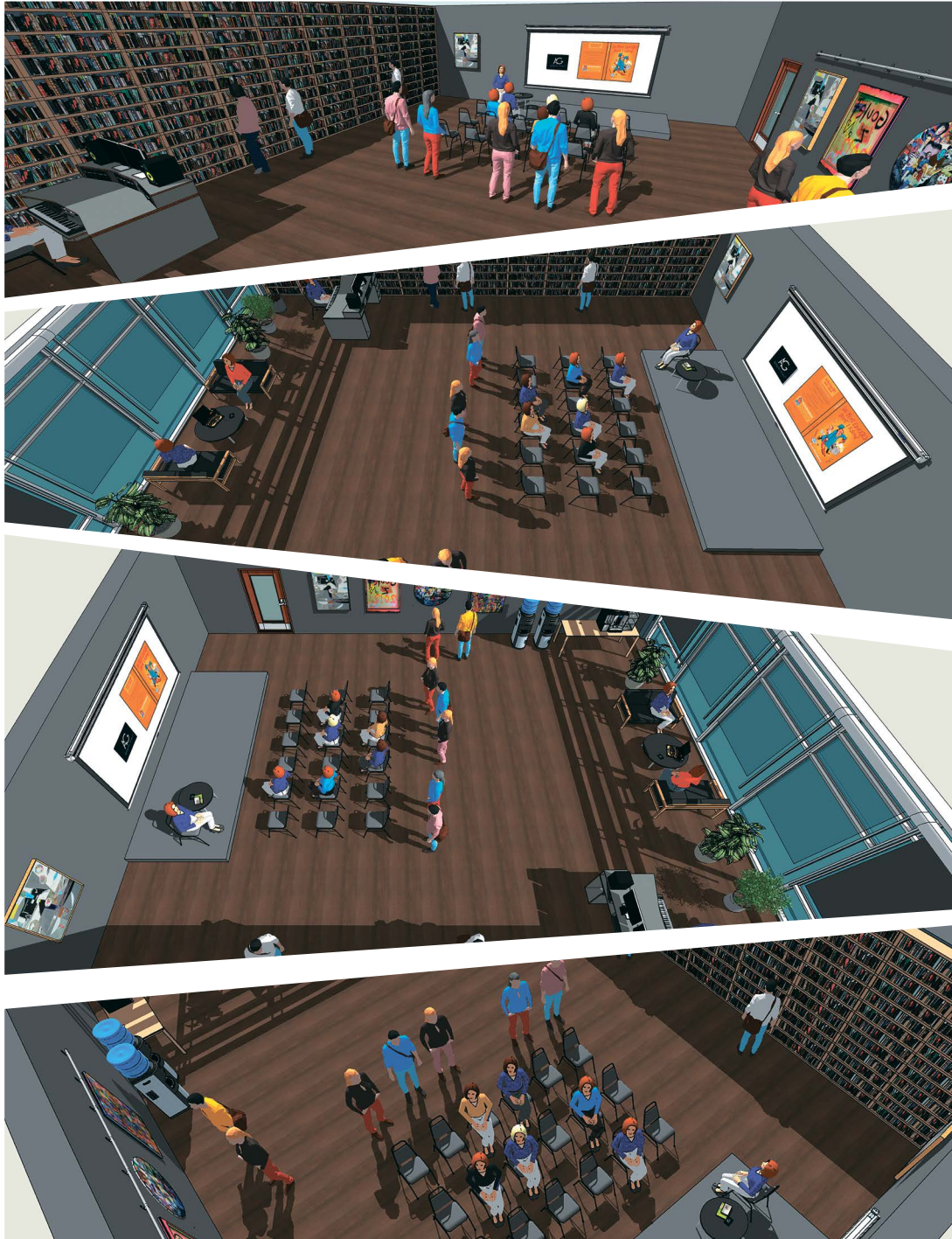

Рис. 4.12 – Приклад візуалізація «простору подій».

ПІДСУМКИ

І малі зміни, і великі перетворення починаються з кожного(ної) з нас. Головне — прагнути нової якості життя, бути рішучими та відкритими до нестандартних пропозицій.

Будучи реалістами, важливо не лише бачити перешкоди та виклики, але й мислити стратегічно та довіряти партнерам, з якими маємо спільні цілі. Лише так ми отримаємо синергію та втілимо наші плани у життя.

Ми розповіли вам про чотири простори бібліотеки, які, власне, віддзеркалюють усе розмаїття наших інтересів і як користувачів, і як членів спільнот та громад. Розробляючи цю модель, ми застосували принцип «мислити глобально — діяти локально», творчо використали іноземний та український досвід, кращі бібліотечні практики, історії успіху. Як бачите, вийшла така своєрідна інноваційна мозаїка.

Але наскільки унікальним(ною) є кожен(на) з нас, кожна наша громада — саме такою самобутньою може бути наша публічна бібліотека, яку ми створимо або розвинемо. Реконструкція, модернізація, змістовні акценти, дизайнерські рішення та інші суттєві елементи, що зроблять нашу публічну бібліотеку справжнім центром громади — це наша спільна мрія, спільна творчість, спільна діяльність і спільна відповідальність.

Саме так — ніхто не має бути осторонь.

Тому, будь ласка, використовуйте цей практичний посібник творчо. Проводьте вивчення громадської думки, збирайте фокус-групи, організуйте «мозкові штурми», візуалізуйте свої ідеї, запрошуйте фахівців-консультантів.

Коли ми точно знаємо — що саме нам потрібно створити або змінити у бібліотеці, то й ресурси (людські, часові, матеріальні, фінансові, інтелектуальні та ін.) залучити значно простіше.

Автори цього посібника та усі партнери проекту «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності», що реалізується за фінансової підтримки Українського культурного фонду, щиро зичать вам натхнення і наполегливості.

Нехай ваша бібліотека стане для мешканців простором нових можливостей та креативності, цілим Всесвітом знань і творчості.

Успіхів!

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Чотири простори бібліотеки: модель діяльності

Практичний посібник

Відповідальна за випуск Оксана Бояринова

Видавець:

ВГО Українська бібліотечна асоціація
04053, м. Київ, вул. Тургенєвська, 83-85

info@ula.org.ua

www.ula.org.ua